

**Ministerul Educației al Republicii Moldova
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Facultatea Limbi și Literaturi Străine
Catedra Filologie Franceză**

ANGELA COȘCIUG
L I N G V I S T I C A
G E N E R A L Ă
(c u r s d e l e c ț i i)

Presă universitară bălțeană
Bălți, 2004

CZU 811. 135. 1'1 (075. 8)

C 73

Cursul de lecții este recomandat spre publicare de
Senatul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Coșciug Angela

Lingvistica generală: Curs de lecții /Angela Coșciug; Min.
Educației al Republicii Moldova. Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți.
Fac. Limbi și Lit. străine. Catedra Filologie Franceză. – Bălți: Presa
universitară bălțeană, 2004. - p. 60

ISBN 9975-931-46-4

100 ex.

811. 135. 1'1 (075. 8)

C 73

Recenzenți: *Grigore CANTEMIR*, dr. în filologie, conf. univ.,
Mihai RUMLEANSCHI, dr. în filologie, conf. univ.

Redactor: *Ala SAINENCO*, dr. în filologie, lector superior

Tehnoredactare: *Liliana MUSTEAȚĂ*

Tiparul: Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

© Universitatea de Stat „Alec Russo”, Angela Coșciug, 2004

ISBN 9975-931-46-4

S U M A R

INTRODUCERE	5
MODULUL I: DIMENSIUNI ALE LIMBAJULUI DIN PERSPECTIVA LINGVISTICII ȘI ALTOR RAMURI ALE ȘTIINȚEI	7
1.1. Natura limbajului	7
1.2. Funcțiunile limbajului	10
1.3. Corelația limbajului cu gândirea	12
1.4. Importanța limbajului ca mijloc de comunicare	17
1.5. Aspecte ale limbajului	18
1.6. Limbajul – obiect de cercetare interdisciplinară	19
1.7. Lingvistica – știință socială	22
MODULUL II: METODE DE CERCETARE A FENOMENELOR DE LIMBAJ	23
2.1. Metode comune de cercetare științifică aplicate în lingvistică	23
2.2. Metode specifice de cercetare a fenomenelor linguale	26
2.3. Metode moderne de cercetare a fenomenelor de limbaj	27
MODULUL III: DIMENSIUNI SINCRONICE ALE LIMBAJULUI	29
3.1. Procesul de comunicare	29
3.2. Limbajul - sistem semiotic	31
3.3. Limbă, vorbire, activitate de limbaj	36
MODULUL IV: DIMENSIUNI DIACRONICE ALE LIMBAJULUI	38
4.1. Nașterea și dispariția limbilor	38
4.2. Muabilitate linguală și condiții de manifestare	39
4.3. Sensul și ritmul evoluției limbii	41
MODULUL V: DIMENSIUNI CLASIFICATORII ALE LIMBAJELOR VERBALE. TIPOLOGIE, RAMIFICARE ȘI CONTACT LINGUAL	44
5.1. Dimensionarea limbajului în bază de stil	44
5.2. Clasificarea limbajelor în baza principiului antropologic	46
5.3. Dimensionarea limbajului în baza principiului teritorial	47
5.4. Clasificarea limbajelor în baza sursei	50
5.4.1. Limbi naturale și artificiale	50
5.4.2. Dimensionarea genealogică a limbajului: familii și grupuri de limbi	51

5.5. Dimensionări structurale ale limbajului	54
5.6. Interacțiuni linguale.	57
SUBIECTE PROPUSE PENTRU ORELE PRACTICE	58

INTRODUCERE

Canalizat într-o perspectivă sincronico-diacronică de prezentare a fenomenelor linguale, cursul are drept scop familiarizarea studenților anilor IV și V cu principalele probleme abordate în cercetările lingvistice moderne. În acest sens, nominalizăm problema procesului de comunicare, a conturului semiotic al limbajului, a corelației dintre limbaj și gândire, a dimensionărilor teritoriale, stilistice, antropologice, structurale ale limbajului, a metodelor de abordare științifică a fenomenelor linguale etc.

Cursul are caracter sumativ și analitic, propunând, paralel cu subiectele abordate, probleme de cercetare individuală și aserțiuni ce urmează a fi comentate. În acest caz, se mizează atât pe familiarizarea studenților cu principalele principii și procedee de înțelegere și asimilare a cunoștințelor teoretice și aplicarea lor la material practic din limbile pe care le cunosc, cât și pe dezvoltarea facultăților analitice ce ar permite formularea unor concluzii asupra unor probleme de lingvistică.

Cursul este prevăzut pentru 26 de ore teoretice și 10 ore practice.

*O teorie științifică este întotdeauna o simplificare,
deoarece elucidează doar un fragment al realității
continue și, în consecință, pune la baza acestui
fragment doar factori relevanți...*

(M. Metzeltin)

MODULUL I: DIMENSIUNI ALE LIMBAJULUI DIN PERSPECTIVA LINGVISTICII ȘI ALTOR RAMURI ALE ȘTIINȚEI

1.1. Natura limbajului

Limbajul este un fenomen social, definit în baza *originii, dependenței de societate și funcțiilor*.

Limbajul a fost creat pentru a servi drept mijloc de comunicare. Prin urmare, el are origine socială.

Definirea limbajului drept fenomen social în baza *dependenței de societate* se face, de cele mai dese ori, în aspect diacronic, mai ales în baza evoluției **compartimentului lexical**, ce reflectă schimbările extralinguale survenite odată cu progresul social, științific și cultural. Astfel, promovarea politicii președintelui SUA R. Reigan a dus la apariția lexemului *reiganomică* în limba română, descoperirea metodologiei de calculare a frecvenței sunetului de cercetătorul Hertz duce la apariția lexemului *hertz* în limbile europene.

Dacă definirea în cauză este axată pe evoluția **compartimentelor gramatical și fonologic**, calificarea limbajului ca un fenomen social este mai greu de efectuat, deoarece aceste compartimente înregistrează o stabilitate mai mare în comparație cu compartimentul lexical. Pentru unii cercetători însă, compartimentul **fonologic** înregistrează schimbări în conformitate cu cele sociale, condiționate, mai ales, de *contactul* dintre popoare ce duce inevitabil, în opinia lor, la împrumuturi în acest domeniu. Astfel în franceză, se înregistrează pătrunderea sunetelor [ŋ, h] din limba engleză (în cuvintele *hall, camping etc.*), a sunetului [x] din spaniolă (în cuvintele *jota, jeres*) etc. Totodată însă, înregistrăm cazuri când împrumutul nu se realizează la nivel fonologic, elementul lingual fiind adaptat regulilor acestui compartiment din noua limbă. Astfel, lexemul francez *souffleur* este articulat [sufloer] în mediul cult românesc, dar și [sufloor] în stilul cotidian.

Înregistrăm savanți care susțin că schimbările linguale nu sînt condiționate nici pe departe de schimbările sociale, deoarece limbajul și societatea au un *ritm diferit* de dezvoltare: societatea se dezvoltă astăzi¹ mai rapid decît limbajul.

¹La momentul apariției relațiilor sociale, societatea și limbajul înregistrau același ritm de dezvoltare. Cu timpul însă, limbajul devenind o structură mai puțin flexibilă, cu nuanțe conservatoare pronunțate, rămîne în dezvoltare în urma societății. Numai compartimentul lexical răspunde parcă cerințelor sociale de

Considerăm că schimbările linguale sînt condiționate în direct de schimbările sociale. Concepem schimbările sociale în sens larg, adică atît drept politice, culturale, cît și drept economice, științifice, religioase etc.

Natura socială a limbajului determină și caracterul lui *obiectiv*: limbajul, ca totalitate de semne și relații, nu depinde, în ansamblu, de activitatea creatoare a unui individ luat aparte. Libertatea linguală a acestuia este, în acest caz, minimală, cu toate că uneori se creează impresia că unele persoane ar crea limba: savanții, scriitorii, oamenii celebri etc.

Reiese că interacțiunea limbajului cu societatea este un fenomen *esențial* pentru existența acestuia. Legătura limbajului cu individul luat aparte este neesențială pentru existența limbajului

Esența socială a limbajului derivă și din proprietatea acestuia de a fi *vocal* și *rațional*, adică în exclusivitate omenesc.

Natura socială a limbajului determină și caracterul *închis* al acestui fenomen: elementul nou este creat sau încetățenit într-un idiom doar cu concursul tuturor vorbitorilor lui. În acest sens, nominalizăm cazul survenit la Roma, în timpul domniei împăratului Iulius Cezar. Acesta, calificînd numele latin *schisma* drept nume de genul feminin, este imediat corectat de un călugăr cărturar ce-i atrage atenția asupra faptului că numele dat este de genul neutru în latină. Cazul demonstrează că nici chiar un împărat nu are dreptul să ignoreze regulile limbii și că un element nou este încetățenit în ea doar cu concursul tuturor vorbitorilor ei.

Totodată, din perspectivă funcțională, limbajul are și caracter *deschis*, condiționat de proprietatea lui de a fi raportat la realitatea extralinguală, fapt ce demonstrează că el reflectă întotdeauna această realitate și schimbările din ea. Prin urmare, generatorul posedă o anumită libertate în selectarea unităților linguale ce urmează a transpune gîndul. În acest sens, enunțarea frazelor *E frumos băiatul* și *Băiatul este frumos* depinde de condițiile de enunțare, adică de intenția comunicativă a generatorului, de starea lui sufletească, emoțiile pe care le încearcă etc. Reiese că în comunicare, limbajul este un sistem deschis, deoarece se conformează situației de comunicare ce înglobează scop, timp, spațiu, cerințe informative etc.

Limbajul drept actualizare a unui sistem de semne și relații este, în același timp, atît o interpretare a realității, cît și o formă de cunoaștere a ei.

introducere în comunicare a lexemelor noi și înregistrează, astfel, un ritm de dezvoltare identic cu cel al societății.

Față de realitate, limbajul este un fenomen discontinuu, adică fragmentar, deoarece segmentează realitatea continuă în părți, sisteme etc. Astfel, limbajele înglobează unități ce denumesc:

obiectele sau **clasele de obiecte de același fel** din realitatea obiectivă sau subiectivă (în engleză vezi numele *house, idea, bureau, room, table etc.*, în franceză numele *maison, porte, chaise, ordinateur, chambre, pensée etc.*, în spaniolă numele *casa, muñeca, maleta, monumente, etc.*, în rusă numele *дом, квартира, лес, неужера etc.*),

ființele sau **grupurile și încręgăturile de ființe de același fel** din realitate (în engleză vezi numele *mother, pig, kid etc.*, în franceză numele *femme, mère, père etc.*, în spaniolă numele *chica, mujer etc.*, în română numele *băiat, tată, bătrîn etc.*),

stări (vezi numele *inquiétude* (fr.), *alarmă* (rom.), *cmpax* (rus.) etc.),

trecerea de la o stare la alta (vezi numele *acalmie* (fr.), *îmbunătățire* (rom.) etc.).

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE DISCUȚIE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

Demonstrați, în baza exemplurilor cunoscute, caracterul *obiectiv* al limbii și *subiectiv* al vorbirii.

De ce compartimentul gramatical al limbilor înregistrează puține schimbări din perspectivă diacronică? Abordați acest subiect în baza materialului practic din limbile pe care le cunoașteți. Utilizați, în acest scop, dicționare etimologice.

Din care alte perspective s-ar putea de definit limba ca fenomen social?

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Forma de existență a limbii este dezvoltarea* (W. von Humboldt).
2. *Limba are caracter social* (A. Meillet).
3. *Limba este subiectivă din perspectiva fenomenului nominalizat și obiectivă din perspectiva individului ce o utilizează* (W. von Humboldt).
4. *Înregistrăm atâtea limbi câți indivizi* (A. Schleicher).
5. *... limba se înregistrează doar în acțiune, dar, în același timp, nu se subordonează unui individ luat aparte* (W. von Humboldt).
6. *În esență, limba este un fenomen social* (F. de Saussure).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Bertoldi, V. *Il linguaggio umano nella sua essenza universale et nella storicita del suoi aspetti*. - Naples: Scienza, 1949. 234 p.
2. Cohen, M. *Pour une sociologie du language*. - Paris: Nathan, 1956. 396 p.
3. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Științifică a Academiei de Științe a R. P. D. R. 1978. 423 p.
4. Pride, I. B. *The Social meaning of language*. London: University Press, 1971. 256 p.
5. *Актуальные проблемы языкознания ГДР. Язык – идеология – общество*. - Москва: Прогресс, 1979. 312 с.
6. *Античные теории языка и стиля*. - Москва – Ленинград: Соцэкгиз, 1936. 344 с.
7. Балли, Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. - Москва : Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
8. Бенвенист, Э. *Общая лингвистика*. - Москва : Прогресс, 1974. 447 с.

1.2. Funcțiunile limbajului

Cercetătorii de limitează următoarele funcțiuni ale limbajului:

1. **funcțiunea comunicativă**: limbajul este creat pentru a servi drept mijloc de comunicare în societate. Prin urmare, el apare odată cu primele structuri sociale, se schimbă, reflectând schimbările sociale și noile necesități de comunicare.
2. **funcțiunea nominativă**: unitățile limbajului denumesc realitatea obiectivă și subiectivă ce este în continuă schimbare.
3. **funcțiunea cognitivă și acumulativă**: limbajul este un sistem de semne ce denumesc realitatea obiectivă și subiectivă, adică păstrează informație despre această realitate datorită laturii semantice a semnului. Astfel, semnul *bărbat* are următoarea semnificație: *ființă umană de sex masculin ce a atins vârsta de 18 ani*. Înregistrăm și cazuri când realitatea își prelungește existența prin limbaj. Astfel, arhaismele conservate în textele literare servesc de minune acestui scop. Nominalizăm arhaismele *logofăt, paharnic, landau, soçon* etc.
4. **funcțiunea expresivă**: limbajul înglobează atât elemente cu contur cognitiv sau informativ, cât și unități cu contur emotiv, pragmatic etc. Astfel, unitățile linguale în întrebuintare vocativă transpun nuanțe afective, emotive, pragmatice:

1. *Oh, mon cher ami, quelle chance! quelle chance!*

2. *Мамá, qué significa todo eso?*

3. *Дорогая, что за день!*

Nominalizăm și :

- a. **intonația:** *Oare nu-i bine așa?* (intonația este în ascensiune),
 - b. **topica:** *E admirabil copilul! Copilul e admirabil!*,
 - c. **figurile de stil:** *Cobori în jos, luceafăr blînd,*
 - d **alegerea unui element lingual dintr-o serie sinonimică** (*dobitoc, tont, ignorant, prost, prostuț* etc.) în consonanță cu intenția comunicativă,
 - e. **alegerea unei forme temporale** (Bălcescu, descriind lupta de la Călugăreni, întrebuițează toate verbele la timpul prezent, cu referință la trupele românești, și timpul trecut, cu referință la turci).
5. **funcțiunea poetică** ce creează realitatea subiectivă. În acest caz, se proiectează principiul echivalenței de pe axa selecției pe axa combinării: *Părea că printre nouri a fost deschis-o poartă / Prin care trecea albă regina nopții moartă* (M. Eminescu). Echivalența între regină și lună (luna fiind printre stele precum regina este printre alte femei) este stabilită de poet. Cititorul înregistrează doar echivalența și are drept scop descoperirea ei. În aceasta și constă efectul poetic al mesajului eminescian.
6. **funcțiunea fatică**, identificată, pentru prima dată, de cercetătorul R. Jakobson, în baza morfemelor ce servesc la atenționarea receptorului, la prelungirea sau întreruperea comunicării. Înregistrăm astfel următoarele morfeme fatică:
- a. în română: *Ei! Auzi! Ascultă! Ei și? Să auzim... etc.*,
 - b. în franceză: *Écoute! Attention! Ça veut dire..., Hein? etc.*,
 - c. în rusă: *Hy u ..., Слыуаі..., Эі...* etc.
7. **funcțiunea metalinguală**, identificată și ea de R. Jakobson, când comunicarea nu este axată pe conținut, ci pe identificarea codului întrebuițat în comunicare. Ea se manifestă prin elemente standard de tipul: *Do you speak English? What language do you speak? Parlez-vous français?* etc.
8. **funcțiunile imperativă, indicativă și interogativă**, identificate de G. Révész, care, la drept vorbind, se raportează intenției generatorului și trebuie incluse în funcțiunea expresivă.
9. **funcțiunile expresivă, apelativă și reprezentativă**, identificate de K. Bühler doar în baza perspectivelor vorbirii. Astfel, din perspectiva **subiectului vorbitor**, limbajul este o *exprimare*, adică are funcțiune **expresivă**, din perspectiva **destinatarului**, limbajul este o *interpelare* sau un *apel* și are funcțiune **apelativă**. Din perspectiva de **comunicare**, limbajul este o *reprezentare* a realității și are funcțiune

reprezentativă. Din păcate, cercetătorul pune accentul, în această clasificare, doar pe aspectul individual al limbajului.

10. **funcțiunile emotivă, conativă și referențială**, identificate de R. Jakobson, în baza teoriei lui K. Bühler. În opinia savantului, funcțiunea **emotivă** (în accepția lui K. Bühler, funcțiunea *expresivă*) a limbajului se datorează **generatorului** enunțului, cea **conativă** (în accepția lui K. Bühler, funcțiunea *apelativă*) – particularităților **receptorului** mesajului, iar cea **referențială** (în accepția lui K. Bühler, funcțiunea *reprezentativă*) – **codului de comunicare** (înregistrăm, în acest caz, funcțiunea *fatică*), **contextului** și **contactului generatorului cu alți generatori** (înregistrăm funcțiunea *metalinguală*).

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE DISCUȚIE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. În baza dicționarelor limbilor pe care le cunoașteți, întocmiți o listă de 20 de morfeme fatice. Demonstrați că prezența acestor elemente în limbaj îi conferă acestui fenomen o funcțiune fatică distinctă de cea comunicativă.

2. Demonstrați, în baza limbilor pe care le cunoașteți, că unitățile limbajului nu nominalizează obiecte, ființe, stări și procese, ci „imaginile” psihice ale acestor elemente ale realității.

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Lingvistica înregistrează două funcțiuni: descrie procesul 1) de producere a mesajelor în baza unui sistem de semne și 2) de transmitere a cunoștințelor teoretice și practice prin acest sistem* (M. Metzeltin).

SURSE BIBLIOGRAFICE RECOMANDATE SPRE DOCUMENTARE:

1. Бережан, С. *Лингвистика жанералэ*. Кишинэу: Штиинца, 1982. 260 п.
2. Березин, Ф., Головин, Б. *Общее языкознание*. Москва: Просвещение, 1979. 416 с.
3. Блумфилд, Л. *Язык*. Москва: Прогресс, 1968. 608 с.
4. Брунер, Дж. *Психология познания*. Москва: Прогресс, 1977. 412 с.
5. Бузук, П. *Основные вопросы языкознания*. Москва, 1924. 218 с.

1.3. Corelația limbajului cu gândirea

Limbaajul este un sistem de unități de diferită complexitate ce servește la nominalizarea imaginii realității înconjurătoare.

Prin gândire concepem procesul de reflectare a realității sub formă de noțiuni, judecăți și raționamente.

Limbajul este material în aspect formal.

Gândirea este un fenomen ideal ce reflectă generalizat și abstract realitatea.

Cercetarea limbajului și gândirii este promovată de patru ramuri ale științei: **lingvistica, filozofia, logica și psihologia**. În linii generale, aceste fenomene sînt calificate: a) drept ideale sau b) drept fenomene între care nu se înregistrează nici o relație.

Corelația limbajului cu gândirea este cercetată pentru prima dată în **școala filozofică stoică elină**. Astfel, Heraclit, Democrit și Platon transpun corelația gândire-limbaj în corelația **obiect-idee-cuvînt**, investigînd astfel procesul de nominalizare, evidențiind cuvîntul drept un complex sonor, ce servește la nominarea ideii despre obiect. Prin urmare, stoicii abordează și problema *originii limbajului* din perspectivă semiotică, drept totalitate de semne ce servesc la nominalizarea imaginii (ideii despre...) obiectelor extralinguale. Reiese că cercetările au drept punct de start aserțiunea că *gîndirea condiționează și influențează limbajul*. În această ordine de idei, Heraclit și Platon pun în corelație noțiunea cu cuvîntul și judecata cu propoziția., procedeu întrebuițat, mai tîrziu, și în *Gramatica generală și teoretico-critică ce înglobează atît bazele artei vorbirii, expuse într-un limbaj clar și simplu, bazele logice ale interferenței limbilor și principalele deosebiri ale acestora, cît și observații multiple asupra limbii franceze*, elaborată în 1660 și cunoscută mai des drept *Gramatica universală și rațională de la Port-Royal*.

Pentru W. von Humboldt însă, *limbajul nu este doar produsul gândirii, ci însăși gândirea, deoarece este un instrument al gândirii, adică organul ce creează ideea*. Cercetătorul menționează că gândirea este un fenomen ideal, iar limbajul un fenomen material: *gîndirea spirituală, imperceptibilă se materializează prin limbaj, devenind, astfel, perceptibilă*.

În accepția savantului, limbajul și gândirea sînt indisolubile, deoarece cuvîntul este întotdeauna o unitate biaspectuală, înglobînd sunetul și noțiunea. Totodată, limbajul este un mijloc de păstrare și transmitere a cunoștințelor despre realitate.

Pentru W. von Humboldt, limbajul mai este și un fenomen ce influențează dezvoltarea gândirii.

H. Steinthal abordează corelația limbajului cu gândirea din perspectivă **fiziologico-psihologică**. Savantul susține că caracterul individualizat al psihicului uman nu este condiționat de particularitățile fiziologice ale creierului individului, ci de „conturul lui spiritual”, iar

limbajul se dezvoltă în individ datorită psihicului individual și nu datorită gândirii.

A reduce la zero importanța gândirii în apariția, asimilarea și funcționarea limbajului nu este o strategie demnă de urmat.

Cercetătorul rus A. Potebnea susține că între limbaj și gândire există o legătură indisolubilă, în sensul că gândirea se formează și se exprimă doar cu ajutorul limbajului.

REMARCĂ:

1. Afirmatia, din păcate, elucidează legătura dintre limbaj și gândire doar dintr-o perspectivă unilaterală, lăsând în suspensie importanța gândirii în apariția și constituirea limbajului ca fenomen social.
2. Nu încapă îndoială că gândirea se exprimă cel mai reușit prin limbaj verbal, dar, în același timp, nu trebuie neglijată importanța altor coduri în procesul de comunicare: sistemul mimico-gestual, semnele iconografice, semnele matematice (elaborate, apropo, în baza semnelor linguale), obiecte cu semnificație comunicativă etc. Deci trebuie de adus în concordanță noțiunea de gândire cu cea de limbaj, raportându-le corect formele.
3. Nu este elucidată suficient nici opinia cu referință la rolul limbajului în formarea gândirii.

În **tendința logico-gramatistă** de abordare a interacțiunii limbajului cu gândirea (înregistrată de gramaticienii de la Port-Royal), limbajul este conceput drept fenomen subordonat gândirii, în sensul că gândirea contribuie la dezvoltarea lui, adică compartimentul lexical al unui limbaj transpune întotdeauna "ideile" comunității linguale ce întrebunțează acest limbaj, deoarece apariția cuvântului este condiționată de existența ideii. Reiese că, în afara ideii, cuvântul nu este decât un conglomerat de sunete lipsite de sens, iar schimbările lexicale, într-un limbaj, sînt condiționate, mai întîi de toate, de schimbări în gândire.

În acest sens, I. Baudouin de Courtenay susține că atît schimbările în limbaj, cît și în gândire sînt condiționate de schimbările survenite, mai întîi, în societate, apoi în psihicul individului.

Dacă opiniile citate sînt axate pe ideea că între limbaj și gândire există interacțiune, atunci, în școala **descriptivistă americană**, gândirea și limbajul sînt concepute drept fenomene ce țin de diferite aspecte și care necesită interpretări după principii diferite, gândirea fiind o vorbire interioară, iar limbajul o formă de comportare (concepție expusă în teoria mecanicistă a lui L. Bloomfield privind stimulul și reacția în activitatea de limbaj).

La începutul sec. XX, în școala **structuralistă rusă**, această tendință se manifestă în identificarea gândirii drept fenomen ce nu se exteriorizează doar prin limbaj. Prin urmare, legătura gândirii cu limbajul nu este una indisolubilă. În această ordine de idei, N. Marr susține că, din perspectivă constitutivă, gândirea cunoaște două tipuri: **gândirea fără forme sonore de exprimare și gândirea exteriorizată prin complexe de sunete cu sens** (ultima constituindu-se odată cu apariția claselor sociale de indivizi).

Gândirea fără forme sonore de exprimare este numită de N. Marr **gândire gestuală**. Identificarea ei și demonstrează că gândirea s-ar corela doar cu limbajul ca una dintre formele sale de exteriorizare. În acest sens, se identifică deseori încă două tipuri de gândire: **gândirea tehnico-formală** (care se realizează prin formule și este înregistrată la specialiștii în tehnică și ramurile exacte ale științei) și **imaginativă** (care se realizează prin imagini și se înregistrează la oamenii de artă: pictori, sculptori, muzicieni) [A. Graur²].

Dacă luăm în considerație faptul că realitatea înconjurătoare produce diferite senzații la diferiți indivizi, iar gândirea trebuie să se bazeze pe un repertoriu stabil de unități (de exemplu, noțiunea, judecata și raționamentul), aserțiunea cu privire la existența gândirii imaginative trebuie revăzută.

Este plauzibilă și aserțiunea cu privire la existența gândirii tehnico-științifice, deoarece formulele matematice nu sînt decît niște semne ale semnelor verbale.

Reiese că gândirea se exteriorizează doar prin limbaj verbal. În acest caz, se pun în relație, în primul rând, următoarele fenomene:

O B I E C T, N O Ţ I U N E, C U V Î N T.

Prin **OBIECT** se concepe, în acest caz, denotatul ce este neînsuflețit, însuflețit, un fenomen sau un proces.

NOȚIUNEA este o unitate sau o formă logică de reflectare a realității, adică a însușirilor esențiale³ (uneori distinctive) ale **OBIECTULUI**. Ea are formă conclusivă ce se exteriorizează prin cuvînt,

² A. Graur *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Științifică a Academiei de Științe a R. P. D. R., 1978. p. 32.

³ De însușirile neesențiale se face abstracție.

devenind parcă sensul lexical al acestuia. Acest sens se combină cu sensul gramatical⁴.

CUVÎNTUL este o unitate linguală cu latură sonoră și semantică. Latura sonoră a cuvântului este un semn al obiectului, al înțelesului, al noțiunii. Latura semantică a cuvântului mai este numită și sens lexical sau semnificație a cuvântului. Semnificația este deseori concepută de lingviști drept fenomen identic noțiunii, deoarece, în multe cuvinte, ea coincide cu noțiunea. De exemplu: *maison, chambre, avion etc.* Unitățile gândirii și limbajului însă nu înregistrează întotdeauna simetrie: noțiunile pot fi nominalizate prin cuvinte, dar și prin sintagme. De exemplu: *homme comme il faut, homme de sac et de corde, mașină de spălat, fer de călcat etc.* În afară de aceasta, înregistrăm cuvinte ce nu nominalizează noțiuni, ci doar sentimente: interjecțiile de tipul *oh! vai!* etc.

Deseori relația dintre gândire și limbaj se mai cercetează și din perspectiva relației dintre JUDECATĂ și PROPOZIȚIE.

Pentru Platon, gândirea și limbajul nu înregistrează doar o relație, ci o coincidență netă.

În accepție contemporană, ideea și limbajul înregistrează doar o legătură posibilă, deoarece nu orice propoziție exteriorizează o judecată (vezi propozițiile exclamative și imperative).

Nici din perspectivă structurală, aceste fenomene nu înglobează elemente identice. Astfel, orice judecată este constituită din SUBIECT și PREDICAT (în judecata *Fata face cale întoarsă*, identificăm subiectul *fata* și predicatul *face cale întoarsă*), pe când propoziția este formată la nivel sintactic dintr-un SUBIECT și/sau PREDICAT, din COMPLEMENTE, ATRIBUTE, APOZIȚII etc.: propoziția *Fata este în casă* este constituită din subiectul *fata*, predicatul *este* și complementul circumstanțial de loc *în casă*.

⁴ Legătura dintre noțiune și sensul gramatical este parcă îndepărtată de obiectul realității, deoarece categoriile gramaticale (mai numeroase și neuniversale, în sensul că ceea ce într-o limbă se exprimă printr-o categorie morfologică, în alta este redat prin mijloace lexicale, sintactice sau textuale) nu se pun în dependență directă de cele logice. Din aceasta însă nu rezultă că aceste două tipuri de categorii ar fi în contradicție. Din contra, categoriile logice, în număr limitat, și cu caracter universal, incorporate în material lingual, devin categorii linguale.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE DISCUȚIE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Perspective psihologice ale raportului dintre limbă și gândire.
2. Perspective filozofice ale raportului dintre limbă și gândire.
3. Geneza gândirii și a limbii din perspectivă comparativo-contrastivă.

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Realizarea cu succes a unei munci este un proces ce se învață numai prin limbaj* (M. Metzeltin).
2. *Gîndul nu poate fi receptat prin senzații, ci doar prin sisteme de limbaj accesibile organelor de simț ale individului* (A. Lokk).

SURSE BIBLIOGRAFICE RECOMANDATE SPRE DOCUMENTARE:

1. Costermann, F. *Psychologie du langage*. Paris: Nathan. 1993. 420 p.
2. Волков, А. *Язык как система знаков*. Москва: Прогресс. 1979. 216 с.
3. Вулдридж, Д. *Механизмы мозга*. Москва: Мир. 1965. 344 с.
4. Выготский, Л. *Избранные психологические исследования*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1956. 519 с.
5. Козлова, Н. *Философия и язык*. Москва: Прогресс, 1979. 180 с.
6. Панфилов, В. *Взаимоотношение языка и мышления*. Москва: Прогресс, 1971. 314 с.
7. *Общее языкознание*. Отв. ред. В. Серебренников. Москва: Наука. 1970.

1. 4. Importanța limbajului ca mijloc de comunicare

Personalitatea umană este de neconceput în afara comunicării. La drept vorbind, apariția limbajului verbal și articulat l-a generat pe *homo sapiens* drept ființă distinctă de ființele animale.

Reiese că constituirea individului drept personalitate se produce doar în societate și izolarea lui timpurie de semeni duce doar la conservarea statutului de ființă vie, cu zestre articulatorio-verbală dezvoltată, dar nevalorificată și cu gândire abstractă nedezvoltată. Comunicarea se produce întotdeauna printr-un cod sau limbaj. Ideea necomunicată este concepută drept lipsită de valoare de lingviști și semioticieni. Comunicarea ei este posibilă prin diferite forme de limbaj: verbale (limbajele cu formă orală și/sau scrisă), nonverbale (gestuale, mimice etc.), artificiale (limbajul Morse, limbajele de programare a calculatorului etc.), naturale (limbajele întrebuințarea cărora nu cere pregătire specială, adică sînt folosite de indivizi în comunicarea zilnică) etc. Indivizii le aleg în corespundere cu capacitățile lor. Astfel, indivizii cu

handicap vizual aleg forma verbală orală și scrisă, cei cu handicap auditiv forma nonverbală (gestuală) etc. Datorită faptului că orbii utilizează forme verbale de comunicare, ei au o gândire abstractă completă, lucru neînregistrat la surzi.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE DISCUȚIE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Corelația dintre limbajul verbal și nonverbal.

SURSE BIBLIOGRAFICE RECOMANDATE SPRE DOCUMENTARE LA PARAGRAF:

1. Будагов, Р. *Человек и его язык*. Москва: Изд-во Моск. Ун-та, 1974. 262 с.
2. Звегинцев, В. *Язык и лингвистическая теория*. Москва: Изд-во Моск. Ун-та, 1973. 248 с.

1. 5. Aspecte ale limbajului

Limbajul ca fenomen social înglobează două aspecte esențiale: limba și vorbirea în relație de dihotomie.

Din perspectivă **funcțională**, limba se prezintă drept fenomen general și abstract ce determină orice act individual de comunicare. Din aceeași perspectivă, vorbirea este concepută drept fenomen concret și particular ce se realizează prin acte individuale.

Din perspectivă **constitutivă**, aceste aspecte ale limbajului nu înregistrează simultaneitate. Constituindu-se din vorbire (mai bine zis din normă care, la rîndul ei, se constituie din uz), limba își subordonează totodată fiecare act individual de generare a informației⁵.

Reiese că actul de vorbire nu este altceva decît funcționarea limbii, aceasta fiind, în aspect sincron, un sistem finit de invariante care, din perspectivă **extensivă**, diferă de vorbire, definită drept totalitate de variante în continuă evoluție.

Din perspectiva **realizării**, cercetătorii înregistrează și aspectele **acustic** și **psihic, vorbit** și **scris** ale limbajului.

Cercetarea aspectului *acustic* al limbajului se face, mai întâi de toate, din perspectiva **amplitudinii, frecvenței și tipului de sunet**. Identificăm, în acest caz, o tendință fonetică de abordare a acestor fenomene. Dacă cercetarea acustică se conjugă cu investigarea unităților suprasegmentale

⁵Din această cauză, majoritatea lingviștilor au făcut doar din limbă obiect de cercetare lingvistică.

ale limbajului (ton, melodie, intonație, ritm, timbru etc.), înregistrăm un studiu prozodic al limbajului.

Aspectul *psihic* este mai degrabă un aspect mixt: lingual și logic.

Aspectul *scris* nu se înregistrează, din păcate, în toate limbajele verbale ce au statut de mijloc de comunicare. Astfel, limbajele australiene nu au aspect scris. Reiese că, din perspectivă constitutivă, limbajul scris s-a format în baza limbajului oral.

Practica lingvisticii demonstrează că, dintre aspectele enumerate, limba este concepută drept obiect de cercetare prioritară.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE DISCUȚIE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Corelatul psihic al cuvântului și procesul lui de nominalizare.

ASERȚIUNI PROPUSE SPRE COMENTARE:

1. *Limba există datorită dialectelor* (M. Müller).
2. *Dialectul trebuie să fie unicul obiect de cercetare lingvistică* (H. Paul).
3. *Vorbirea nu înregistrează elemente colective* (F. de Saussure).
4. *Limba este indispensabilă înțelegerii vorbirii, iar vorbirea este necesară limbii ca sursă de existență* (F. de Saussure).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Волоцкая, З. и др. *Опыт описания русского языка в его письменной форме*. Москва: Наука, 1964. 186 с.
2. Жинкин, Н. *Механизмы речи*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1958. 370 с.
3. Леонтьев, А. Н. *Проблемы развития психики*. Москва: Мысль, 1965. 372 с.
4. Леонтьев, А. А. *Психология общения*. Тарту: Тартус. Ун-т, 1974. 220 с.

1.6. Limbajul – obiect de cercetare interdisciplinară

Limbajul este un fenomen pe cât de important în activitatea individului, pe atât și de complex. Constituit din necesitatea de a nominaliza noțiuni și concepte, el contractează relații cu gândirea, fiind o îmbinare de formă și conținut ce evoluează, reflectând realitatea obiectivă și subiectivă.

Ca fenomen de o complexitate aparte, limbajul este, în primul rând, obiect de cercetare a filologiei și lingvisticii, dar, totodată, și a altor discipline. Astfel, filozofia, logica, psihologia, istoria, medicina,

informatica și alte ramuri ale științei supun analizei diferite fenomene de limbaj din diferite perspective.

FILOLOGIA se preocupă de particularitățile lexicale, gramaticale și semantice ale limbajelor naționale. Primele cercetări de limbaj au avut un caracter filologic pronunțat, adică au fost axate, în principiu, pe particularitățile unui limbaj din perspectivă mai mult sincronică. Mai târziu, în Grecia și mai ales în Roma Antică, aceste cercetări s-au conturat în manuale de gramatică. Nominalizăm manualul de gramatică a limbii latine elaborat de Donat și Priscian.

LINGVISTICA își axează interesul pe universalitățile limbajelor, adică pe limbă ca mijloc de comunicare. Strategia pare simplă, însă ea nici pe departe nu este formulată precis, deoarece termenul *limbă* este unul polisemantic, fiind, în același timp, obiect de studiu interdisciplinar.

Obiectivul fixat (lingvistica – știință a limbii ca mijloc de comunicare) este astăzi orientat spre limbile naturale din perspectivă generalizantă.

Din perspectivă diacronică, obiectul de cercetare a lingvisticii a cunoscut schimbări multiple. Astfel, înainte de al doilea război mondial, analiza sensului lexical (al unităților linguale) în trăsături distinctive nu-i preocupa pe lingviști. Interesul altor discipline pentru acest subiect i-a mobilizat pe oamenii de știință să-l includă în cercetările lingvistice.

Dacă obiectul de cercetare a lingvisticii nu înregistrează stabilitate, reiese: 1) că această știință își lărgește treptat arealul de preocupări în baza principiului că toate proprietățile limbii ar fi obiectul său de cercetare⁶ sau 2) că nu se poate defini clar acest obiect, deoarece limbajul este un fenomen supracomplex⁷.

⁶Dar aserțiunea este plauzibilă, deoarece limba înglobează particularități ce nu pot fi cercetate numai prin prisma lingvisticii, ci doar a psihologiei, filozofiei, logicii sau psiholingvisticii, filozofiei linguale etc.

⁷În acest caz, școala structurală adoptă principiul *imaneței*: lingvistica trebuie să cerceteze doar limba drept structură *sui generis*, adică sistem purlingual, în afara influențelor nelinguale.

Strategia întâmpină următoarele obiecții: 1) factorii nelinguali (psihici: însușirile generatorului, capacitățile receptive ale interlocutorului; socio-culturali: apartenența la o pătură socială, nivelul de cultură etc.) joacă rolul esențial în limbă; 2) lingvistica trebuie să se preocupe de limbă și de vorbire, adică să-și facă din limbaj obiect de cercetare; 3) este imposibil pentru lingvistică de a studia limba în afara parametrilor istorici, geografici și culturali, iată de ce și obiectul ei de cercetare variază în timp.

FILOZOFIA definită inițial, în Antichitate, drept știința despre realitate, concepe problema cognoscibilității lumii doar prin prisma limbajului⁸. De aici și interesul vădit al acestei științe atât pentru formele și mijloacele de comunicare între indivizi, cât și pentru constituirea acestor forme și mijloace.

Abordarea originii limbajului uman necesită, la drept vorbind, mai mult o perspectivă filozofică de cercetare și nu doar linguală, deoarece lingvistica se preocupă doar tangențial de probleme gnoseologice și ontologice.

LOGICA își propune drept obiectiv de investigare condițiile unei gândiri corecte. În acest obiectiv se înscrie cu succes și limbajul drept forma cea mai reușită de exteriorizare a gândirii. Iată de ce încă Aristotel pleda pentru studierea gândirii din perspectiva unităților ei nominalizate prin unități linguale. Dar unitățile gândirii nu înregistrează similaritate cu cele linguale, adică noțiunea nu este nominalizată doar prin lexem, judecata prin sintaxem simplu, iar raționamentul prin sintaxem complex. Exemplificăm: în franceză, noțiunea *état d'une personne déchu* este nominalizată prin lexemul *déchéance*, iar judecata *fiis qui profite de la situation de son père* prin lexemul compus *fiis à papa*.

PSIHOLOGIA axată pe cercetarea psihicului uman, concepe limbajul (mai exact vorbirea) atât drept formă esențială de exteriorizare a activității psihice a individului, cât și drept element esențial al psihicului, care, la rândul lui, este un fenomen evolutiv. Iată de ce această ramură a științei abordează limbajul mai mult din perspectivă diacronică.

ISTORIA furnizează principii eficace de investigare a limbajului din perspectivă diacronică. Ea se interesează de problemele de limbaj, în măsura în care aceste cercetări o ajută să-și traseze propriile strategii. Astfel, afirmația lingviștilor că, la baza limbilor din arealul european și indian, s-ar afla o limbă arhaică dispărută fără urme (este vorba de limba indo-europeană), i-a cointerestat pe istorici, în măsura în care să-i mobilizeze spre determinarea posibilului areal de trai a indo-europenilor.

Credem că lingvistica trebuie axată, într-o măsură mai mare, pe limbă și, în una mai mică, pe vorbire.

⁸În acest sens, pozitiviștii susțin că limitele limbajului individului sînt, la drept vorbind, limitele lumii, pe care el o cunoaște.

Tot în baza datelor de ordin lingual, istoricii au stabilit cu exactitate care este patria țiganilor, când și din ce motive acest popor, prezent astăzi în multe țări ale Europei, a părăsit India.

ANTROPOLOGIA definită drept știința despre individ, abordează tangențial problema activității de limbaj, punând-o în consonanță cu perspectiva diacronică de cercetare ce elucidează condițiile apariției acestei activități (antrenarea minii drepte în muncă).

Ca ramură a medicinei, **PSIHOPATOLOGIA** abordează limbajul verbal doar prin prisma dereglărilor vorbirii, cauzate de activitatea incorectă a sistemului nervos. În acest caz, psihopatologia vine în contact direct cu fonologia și propune metode eficiente de lichidare a dereglărilor vorbirii.

MEDICINA, în ansamblu, mai cercetează și unele *afazii* ale exprimării verbale, ce se manifestă prin incapacitatea individului 1) de a articula cuvintele cele mai simple ale unui limbaj sau 2) de a înțelege sensul acestor cuvinte. În acest caz, medicina ține cont de principalele realizări ale lingvisticii în domeniul articulării și decodării mesajelor.

MATEMATICA și **INFORMATICA** operează cu termenul **limbaj**, prin care concep sisteme de semne ce codifică informația. La baza acestor sisteme este pus principiul de organizare împrumutat din limbajele verbale.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Arătați în baza unui text oarecare, care sînt strategiile filologice și lingvistice de cercetare a fenomenelor linguale.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Сенделис, Е. *Связи языкознания с другими науками*. Москва: Наука, 1962.

1.7. Lingvistica – știință socială

Lingvistica s-a constituit din filologie, care este o știință socială, subordonată culturii. Pe parcursul anilor, lingvistica așa și nu s-a separat cu totul de filologie⁹, adică nu s-a separat de științele sociale.

⁹Cu toate că are un obiect de cercetare mai vast: ea se interesează de toate limbajele, indiferent de faptul dacă sînt limbaje vorbite de comunități mai mult sau mai puțin dezvoltate cultural, științific, economic etc.

Unul dintre primii cercetători ce au calificat limbajul drept fenomen social și lingvistica drept știință socială a fost lingvistul A. Witney.

Pentru F. de Saussure, doar limba are aspect social, fiind obiect de cercetare prioritară a lingvisticii. În studierea limbii, savantul pune accentul pe factori extralinguali ce condiționează apariția și funcționarea acestui fenomen: evoluția societății, conturul personalității interacțiilor actului de comunicare etc.

În accepția acestui lingvist, limba este în continuă mișcare. Reiese că sincronia linguală este o iluzie: bătrînii întrebunțează cuvinte pe care tinerii, de regulă, le evită. Prin urmare, lingvistica trebuie să cerceteze întotdeauna limba din perspectivă sincronico-diacronică, dacă intenționează să elucideze corect fenomenele de limbă. Dar cercetarea sincronico-diacronică a fenomenelor de limbaj dă în vileag caracterul social al acestei metodologii ce se conturează în știința numită lingvistică.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Demonstrați caracterul evolutiv al limbajului în consonanță cu evoluția societății. Utilizați, în acest caz, dicționare etimologice ale limbilor pe care le cunoașteți.
2. Arătați care este legătura dintre limbaj și cultură.

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Forma de existență a limbii este dezvoltarea* (W. von Humboldt).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Științifică a Academiei de Științe a R. P. D. R., 1978.
2. Ionescu, A. *Lingvistica generală*. București: Hyperion, 1992.

MODULUL II: METODE DE CERCETARE A FENOMENELOR DE LIMBAJ

Prin **metodă de cercetare științifică**, concepem o totalitate de procedee de cercetare ce duc la stabilirea unui adevăr științific. În cercetarea fenomenelor de limbaj, se întrebunțează următoarele metode: **comune, specifice și moderne**.

2. 1. Metode comune de cercetare științifică aplicate în lingvistică

Prin **metodă comună**, concepem o totalitate de procedee de cercetare utilizate în toate ramurile științei. Sînt metode comune:

1. **ipoteza**, operație care precedează stabilirea unui adevăr și care este concluzia unei inducții formulată în baza proprietății gândirii individului social de a anticipa rezultatul unei acțiuni prin formularea unei explicații provizorii, care urmează a fi verificată și care este cu atât mai veridică, cu cât reflectă mai adecvat realitatea. Nominalizăm câteva ipoteze formulate de lingviști care, mai târziu, au fost verificate prin cercetări profunde. Astfel, Iu. Karaulov¹⁰, abordînd problema obiectului de cercetare a lingvisticii în următorii termeni: *Задумывались ли вы когда-нибудь над тем, почему языкознание постоянно возвращается к обсуждению вопроса о предмете своей науки?*, înaintează următoarea ipoteză: *Причин здесь, очевидно, несколько, и я не буду разбирать все их. Главная – это расширение нашего опыта, наших знаний и представлений о языке, а отсюда – желание лингвистов заново осмыслить задачи и объект исследования*, pe care o verifică prin frazele: *С расширением опыта в сферу анализа вовлекаются пограничные с традиционно принятыми явления, которые ранее либо вообще не рассматривались наукой.*
2. **inducția**, operație de descoperire a unei / unor legi în baza unor manifestări particulare și îmbinării reflectării realului cu oglindirea posibilului, operație ce duce la formularea unor concluzii probabile. Nominalizăm: *Les noms propres de personne sont souvent issus de noms communs qui servaient à caractériser les individus d'un groupe ou d'une communauté : Le Borgne, Lebrun etc. Évidemment ces noms ont subi, au cours des temps, des modifications phonétiques et graphiques qui rendent leur origine difficilement reconnaissable* (H. Weinrich, *Sens et expression*, Paris : Nathan, 1981. P. 23).
3. **deducția**, operație de aplicare a unor legi la fenomene particulare;
4. **observația**, operație obligatorie în orice cercetare științifică, contemplare activă a unui fragment selectat al realității;
5. **experimentul**, contemplare științifică a unui fenomen provocat în condiții cunoscute, dar care pot fi variate în conformitate cu scopul cercetării¹¹;

¹⁰Vezi Ю. Караулов, *Личность и русский язык*. Москва. 1981. С. 11.

¹¹Experimentul se aplică cu succes mai ales în cercetările limbajului din perspectiva producerii sunetelor. În acest caz, identificăm mai multe etape: sunetele limbajului sînt receptate de aparate speciale (spectograme), apoi se studiază amplitudinea articulării lor, diapazonul etc.

6. **modelarea**, operație de întocmire a modelului unui obiect sau proces, care, în condiții stabilite, reproduce structural sau funcțional alt obiect sau proces¹²;
7. **metoda statistică**, acceptată în cercetările lingvistice în virtutea faptului că comportamentul verbal al individului poate fi descris prin prisma legilor axate pe o orientare generală și nu pe explicația unui eveniment individual¹³.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Întocmiți modelul de codare și decodare a informației prin limbaj. Utilizați, în acest caz, din perspectivă critică, modelele propuse de C. Kerbrat-Orecchioni, I. Goffmann etc.
2. Observați particularitățile structurale și semantice ale proverbelor franceze, engleze, române etc. și formulați câteva concluzii inductive pe marginea lor.
3. Demonstrați, în baza principiului deductiv și a materialului din limbile pe care le cunoașteți, că limbajul uman are funcțiune poetică.

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Cercetarea științifică este o tentativă de a cunoaște realitatea, constituită din obiecte și procese perceptibile, în relație de integritate. Cercetarea are la bază relația dintre fenomenele înregistrate de mai multe ori (M .Metzeltin).*

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Кодухов, В. *Методы лингвистического анализа*. Ленинград: Наука, 1975.
2. Маслов, Ю. *Введение в языкознание*. Москва: Наука, 1975.

În accepția lingviștilor, experimentele fonetice au dat rezultate importante (ele au demonstrat, de exemplu, că nu toate vibrațiile produse de organele de articulare ale individului la sonorizarea unui sunet, sînt pertinente în identificarea acestui sunet) care, din păcate însă, au fost interpretate inadecvat.

¹²Modelarea este întotdeauna o simplificare. Codarea și decodarea informației prin limbaj însă pot fi cercetate doar în baza acestei metode.

¹³De cele mai dese ori, metoda se aplică din perspectiva frecvenței elementelor. Astfel, *ergodicitatea* (termen aplicat mai întîi în statistică) verbală se manifestă prin faptul că, în discursurile de proporții, frecvența elementelor se stabilizează și devine egală.

2. 2. Metode specifice de cercetare a fenomenelor linguale

Prin **metodă specifică** de cercetare, concepem o totalitate de procedee de investigare întrebuințate într-o ramură a științei.

În lingvistică, identificăm drept metode specifice:

1. **metoda comparativ-istorică**¹⁴ (axată pe cercetarea diacronică a înrudirii limbilor în baza asemănărilor¹⁵), creată la începutul secolului XIX ca modalitate și principiu esențial de studiere a istoriei limbii, cu ajutorul căreia s-a stabilit că limbile înregistrate în arealul european și indian provin de la limba indo-europeană arhaică ce a dispărut, fără a lăsa documente scrise.
2. **geografia lingvistică**, axată pe cercetarea ramificațiilor teritoriale¹⁶ ale limbii;

¹⁴Merite deosebite în elaborarea acestei metode le are cercetătorul francez F. de Saussure. Astfel, în lucrarea *Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes*, apărută în 1878, Dumnealui propune procedeul *reconstrucției interne* drept procedeu principal de investigare a limbilor dispărute. Procedeul constă în reconstruirea limbii-mamă în baza celor mai vechi forme ale limbilor înrudite. Din păcate, acest procedeu nu poate fi aplicat cu succes în toate compartimentele limbii. Compartimentul sintactic, de exemplu, este practic imposibil de reconstruit.

¹⁵Astfel, în 1799, A. Gyarmathy demonstrează asemănarea limbilor maghiară, estoniană și finlandeză, iar Fr. Bopp și R. Rask a tuturor limbilor indo-europene, în baza compartimentelor morfologic și fonetic al limbilor.

¹⁶Studierea limbii vii se face întotdeauna prin dialecte. Din păcate, această strategie a fost acceptată târziu în lingvistică, deoarece, timp îndelungat, dialectele erau considerate forme greșite ce nu merită cercetare.

Primul lingvist ce s-a pronunțat pentru investigarea limbii din perspectivă dialectală este A. Grimm. Dumnealui a demonstrat că dialectele alimentează limba cu noi elemente și trebuie incluse în arealul preocupărilor lingvistice.

În consonanță cu această strategie, J. Wenker întocmește, mai târziu, primul atlas lingual ce reunește hărți fonetice, lexicale și morfologice ce condiționează treptat apariția geografiei lingvistice ca principala metodă de cercetare funcțională a limbajului.

Astăzi, aplicarea cu succes a acestei metode depinde de rezolvarea problemei frontierelor dialectelor ce se impune, deoarece cuvintele migrează deseori dintr-o limbă în alta, ceea ce duce la apariția confruntării elementelor achiziționate cu cele încetățenite deja în limbă.

Lingviștii ce se preocupă de cercetarea funcțională a limbajului din perspectiva geografiei lingvistice, își axează studiile și pe probleme de: 1) omonimie lexicală, 2) hipertrofie semantică, condiționată de polisemia prea bogată

3. **dialectologia structurală și transformațională**, metodă ce pune accentul pe raportul dintre fenomenele continue și discontinue ale limbajului și este elaborată recent, deoarece, timp îndelungat, savanții considerau drept strategie complicată aplicarea perspectivelor structural-transformaționale în cercetarea limbii vorbite¹⁷.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. În baza Atlasului Limbii Române, comentați harta fonetică a subdialectului moldovenesc.
2. Comparați compartimentul fonetic al limbilor pe care le cunoașteți. Folosiți, în acest scop, dicționare și manuale.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Кодухов, В. *Методы лингвистического анализа*. Ленинград: Наука, 1975.
2. Маслов, Ю. *Введение в языкознание*. Москва: Наука, 1975.

2.3. Metode moderne de cercetare a fenomenelor de limbaj

Prin **metodă modernă**, concepem un procedeu modern de cercetare lingvistică, apărut în a doua jumătate a secolului XX, în concordanță cu adoptarea perspectivei structurale de investigare a limbajului. Sînt metode moderne:

ce duc la confuzii, 3) diminuare a conturului sonor al elementelor dialectale, 4) răspândire a inovațiilor linguale ce pornesc de la un centru economic etc.

¹⁷Acest fapt a dus la elaborarea dialectologiei tradiționale, axată doar pe *diferențele* dintre dialecte, care sînt depistate în baza arhaismelor dialectale.

Spre deosebire de perspectiva tradițională de abordare a dialectelor, perspectiva structural-transformațională este axată pe cercetarea trăsăturilor *comune* ale dialectelor ce duc la constituirea diasistemelor. În afară de aceasta, dialectologia structural-transformațională este o perspectivă *sincronică* de cercetare, ce duce la formularea unor concluzii de ordin istoric în materie de dialect. În linii mari, dialectologia structurală abordează dialectul (sau *aria lingvală*, *zona culturală dinamică*) din perspectivă *fonologică* (punând accentul pe element și pe distribuția lui) și *morfologică* (în acest caz, se cercetează funcționarea unei scheme structurale în mai multe dialecte)

Diferențele evidente dintre dialectologiile tradițională și structural-transformațională nu duc însă la confruntări, din contra, aceste metode se completează reciproc.

1. **analiza funcțională**¹⁸, axată pe ideea că variantele (adică elementele vorbirii) sînt elemente concrete și particulare, iar invariantele – elemente abstracte și generale;
2. **analiza distribuțională**¹⁹, axată pe perspectiva sintagmatică de cercetare;
3. **analiza în constituenți imediați**²⁰, fundamentată de F. de Saussure în baza frazei ce înglobează un grup nominal și unul verbal – **constituenții ei imediați**²¹;
4. **analiza în trăsături distinctive**, analiză componentială elaborată inițial în fonologie (ce a permis identificarea *cuantelor* drept elemente constituente minimale ale limbii²²) și aplicată cu succes, mai tîrziu, și în semantică (în acest sens, sînt remarcabile cercetările lui A. Pottier efectuate în baza comparării numelor *chaise* (ce înglobează, în aspect semantic, patru seme (adică patru trăsături distinctive): 1) *element de mobilier*, 2) *element de mobilier cu spătar*, 3) *element de mobilier pe care te poți așeza*, 4) *element de mobilier cu unul, două, trei, patru*

¹⁸Analiza funcțională este o operație de reducere a variantelor (ce țin de substanța limbii) la invariante (ce țin de forma limbii), adică este o **comutare** – o schimbare a unei unități cu alta în același nivel lingual, ce duce la constituirea unei strategii paradigmatică de studiere.

Metoda a fost aplicată cu succes la determinarea inventarului fonemic, suprasegmental, iar mai tîrziu și morfologic al limbilor. Astfel, la nivel fonetic, identificăm *alofonul* și *fonul*, la nivel suprasegmental – *accentul*, *tonul*, *melodia*, *ritmul*, *timbrul* și *intonația*, la nivel morfologic – *alomorfele* și *morfele*: învăț, învățați etc.

¹⁹Distribuția este concepută de savanți drept proprietate a elementelor linguale de a apărea într-un context sau altul. Se identifică, de regulă, următoarele tipuri de distribuție: *complementară*, în care apariția unei unități exclude apariția alteia (astfel, sintagma *eu dorm* exclude sintagma *eu doarm*) și *defectivă*, în care două unități linguale sînt în relație de substituție în unele contexte, iar în altele, în relație de excludere (astfel, în română, *dezinențele -e, -uri* se substituie în numele *chibrite, chibrituri*, iar în numele *nume* și *cazuri* se exclud.

²⁰Metoda, din păcate, nu se axează pe perspective semantice de cercetare.

²¹Constituenții imediați sînt formați din constituenți ultimi. Astfel, fraza *Elevul desenează* înglobează *constituenții imediați Elevul și desenează*. Constituentul imediat *Elevul* înglobează următorii constituenți ultimi: *elev* și *ul*, iar constituentul ultim *desenează* este format din *constituenții ultimi desen* și *ează*.

²²Astfel, sînt cuante ale fonemului [s] elementele *fricativ, consonantic, surd* etc.

picioare) și *fauteil* (ce înglobează cele patru seme ale numelui *chaise* și semul *element de mobilier cu brațe*);

5. **metoda generativ-transformațională**, promovată, în aspect generativ, de N. Chomsky și, în aspect transformațional, de L.-W. Harris, care își propun de a elabora modelul generativ al tuturor enunțurilor (ce se bazează pe multiple transformări formale), punând accentul doar pe compartimentele fonologic, semantic (care este definit drept compartiment ce nu variază în dependență de transformările formale) și sintactic al limbilor;
6. **metodele matematice**, axate pe aspectele cantitativ și relațional ale limbajului.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Aplicați metoda distribuțională și analiza în constituenți imediați la următoarele fraze:
 - a. *Qui me dira si tu es l'homme que je cherche?*
 - b. *There are a lot of children in this room.*
 - c. *Я узнал его сразу как увидел.*

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*, București: Editura Academiei de Științe A R. P. D. R., 1978.
2. Кодухов, В. *Методы лингвистического анализа*. Ленинград: Наука, 1975.
3. Маслов, Ю. *Введение в языкознание*. Москва: Наука, 1975.

MODULUL III: DIMENSIUNI SINCRONICE ALE LIMBAJULUI

3.1. Procesul de comunicare

Prin **proces de comunicare**, concepem procesul de generare și receptare a mesajelor de către membrii unei comunități linguale ce întrebuințează același cod.

Procesul de comunicare, adică schimbul de informație, este un proces foarte complicat, condiționat de activitatea sistemului nervos central al indivizilor (informația receptată de ureche, ochi sau degete (la orbi) sub formă de senzații, este decodificată de creier în baza câtorva etape: 1) transformarea informației în impuls electromagnetic acumulat de neuron, 2) compararea structurală, semantică și funcțională a ei cu informația deja stocată în blocul de lungă durată a memoriei și 3) sistematizarea ei în baza anumitor criterii. După decodificare, are loc

luarea unei decizii de răspuns, urmată de codificarea acestei decizii prin limbaj, în baza unor principii cunoscute interacțiilor și apoi producerea enunțului de răspuns.

Comunicarea între indivizi este de două tipuri: **linguală** și **paralinguală**.

Comunicarea linguală se produce pe cale **orală** și **scrisă** și depinde de **performanța** linguală a interlocutorilor, adică de capacitatea lor de a produce enunțuri inteligibile formal și semantic²³. Enunțarea, în acest caz, poate fi **constativă** (cînd se pune accentul doar pe caracterul adevărat sau fals al mesajului) sau **performativă** (cînd se pune accentul pe influența mesajului asupra interlocutorului sau cititorului), realizîndu-se prin acte de vorbire **locutive** (produse prin complexe de semne dotate cu sens), **ilocutive** (produse prin complexe de semne ce exprimă starea emotivă a generatorului: veselie, tristețe, frică, îngrijorare etc.) și **perlocutive** (scopul cărora este să producă un efect asupra receptorului).

În perspectiva procesului de comunicare, principala problemă abordată de lingviști este cea a **limitelor comunicabilității** unităților limbajului.

Comunicabilitatea este concepută drept o proprietate a elementelor linguale de a transmite informație.

Reiese că o unitate linguală este comunicabilă doar atunci, cînd generatorul și receptorul concep prin ea același lucru²⁴.

²³Sînt inteligibile chiar și enunțurile produse de indivizi ce cunosc insuficient limba, au defecte de pronunțare sau alterează vocalele. Dacă însă alterarea atinge compartimentul consonantic, enunțul, din păcate, nu mai poate fi înțeles.

²⁴Deseori s-ar părea că prin unul și același cuvînt, se denumesc realități diferite: de exemplu, cuvîntul *acasă* este asociat de diferiți indivizi cu diferite obiecte. În realitate însă, cuvîntul *acasă* capătă, în vorbirea diferitor indivizi, nuanțe contextuale (**conotative**) diferite, păstrîndu-le totodată și pe cele **denotative**, numite și generale.

Dar cum de determinat sensul denotativ al unui cuvînt, dacă, în diferite situații de comunicare, cuvîntul capătă un nou sens?

Pentru a rezolva această problemă, L. Bloomfield propune de a evidenția în cuvînt elemente **macroscopice** (comune vorbirii tuturor indivizilor unei comunități linguale) și **microscopice** (ce se întîlnesc doar în vorbirea unui individ luat aparte).

În accepția lui A. Meillet, elementele macroscopice ale cuvîntului se calculează prin media întrebunțării acestui cuvînt. *Fără elemente macroscopice*

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Identificați tipurile de acte ilocutive prezente în textul literar propus de profesor.
2. Enumerați mijloacele paralinguale de comunicare întâlnite în textul propus de profesor.

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Lingvistica sincronică este o știință statică* (F. de Saussure).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Științifică a Academiei de Științe A R. P. D. R., 1978.
2. Kerbrat-Orecchioni, C. *Les interactions verbales*. Lyon: Presses universitaires, 1992.

3. 2. Limbajul – sistem semiotic

Schimbul de informație în cadrul comunicării se realizează printr-un cod, cunoscut atât de generator, cât și de receptor²⁵.

Codul se compune din **semne**, *obiecte ce redau informație despre realitatea obiectivă sau subiectivă*²⁶. Sînt semne simbolurile, semnalele, pictogramele rutiere, schemele etc. Clasificarea cea mai reușită a semnelor o găsim la A. Graur. Lingvistul identifică tipurile de semne în baza cîtorva criterii. Nominalizăm:

- **criteriul sursei**, în conformitate cu care se deosebesc semne **naturale**, apărute fără concursul individului: fumul (semnul incendiului), nouri negri (semnul ploii ce se apropie) etc., și **artificiale**, create de om: cele trei culori ale semaforului, semnele linguale etc.;
- **criteriul naturii fizice**, în baza căruia se identifică semne **statice** (cuvintele scrise) și **dinamice** (cuvintele rostite);
- **criteriul naturii senzațiilor provocate**, din perspectiva căruia se identifică semne **vizuale** (semnele scrise destinate văzătorilor),

ce condiționează orice enunțare individuală, conchide cercetătorul, comunicarea nu ar avea loc.

²⁵Dacă codul este cunoscut doar generatorului, este un acod.

²⁶Obiectele devin semne atunci, când li se atribuie intenționat semnificație în scop comunicativ.

- **auditive** (semnele rostite ce sînt percepute de urechea individului) și **palpabile** (semnele destinate slabvăzătorilor);
- **criteriul funcțional**, în conformitate cu care semnele se împart în **contactuale** (evidențiate în cazul cînd generatorul și receptorul informației sînt în contact direct) și **necontactuale** (cînd generatorul și receptorul nu înregistrează contact direct, ci indirect: romanele scrise în secolele trecute sînt citite astăzi de generații ce nu i-au cunoscut pe autorii lor);
- **criteriul asemănării sau deosebirii dintre semne și denotații lor**, care dă posibilitate de a evidenția semne **imitative** (onomatopeele), **plastice** (schițele obiectelor) și **convenționale** (simbolurile axate parțial pe motivare);
- **criteriul legăturii formei și conținutului**, în baza căruia se identifică semne **motivate** (cuvintele derivate din limbaj) și **nemotivate** (cuvintele din fondul lexical de bază al limbilor);
- **criteriul structural**, în conformitate cu care se deosebesc semne **simple** (semaforul) și **complexe** (alfabetul Morse);
- **criteriul apartenenței sau neapartenenței la un sistem**, ținînd cont de care semnele limbajului se împart în **integrate în sistem** (semnele linguale) și **izolate** sau **singuratic** (fumul ca semn al incendiului).

Semnele înregistrează următoarele proprietăți:

- sînt *materiale*, deoarece sînt perceptibile după formă,
- sînt folosite *conștient* și *arbitrar* în procesul de comunicare,
- au caracter *discontinuu*,
- înglobează două laturi: *formală* și *semantică*, ultima fiind în relație de motivare cu denotatul,
- au structură și trăsături ce le deosebesc de alte tipuri de semne,
- au caracter stabil din perspectivă sincronică,
- pot fi reunite în sisteme²⁷ sau rămîne autonome.

Semnul lingual este un semn artificial. Sînt semne linguale **fonemul** (acesta este mai degrabă un semnal cu funcțiune distinctivă), **morfemul** (unitate cu funcție constitutivă), **glosemul** (semn în adevăratul sens al cuvîntului, deoarece are funcțiune nominativă completă), **sintagmemul** (acesta este un semn complex cu funcție comunicativă) și **sintaxemul**

²⁷Sistemul de semne ce contractează structură și relații se numește sistem **semiotic**, iar situația în care funcționează un astfel de sistem se numește **situație semiotică**.

(semn ce înregistrează diferit grad de complexitate și funcție comunicativă).

Semnele linguale au următoarele proprietăți:

- caracter **material** al formei și **ideal** al conținutului;
- **nesimetrie** între formă și conținut, în sensul că un semnificant se raportează la mai multe semnificate și invers²⁸: *chère* (scumpă) și *chère* (mîncare), *clé* (cheie), *clef* (cheie) etc.;
- caracter **discontinuu**, condiționat de faptul că au început și sfârșit: *blîndețea nopții*;
- caracter **linear** (mai ales în formă: Semn + Semn = Semn complex: *sfîrșitul + anului = sfîrșitul anului*) și **nelinear** (mai ales în conținut: *le marché aux puces* (hala de vechituri));
- **capacitate combinatorie**²⁹, ce se manifestă la diferite niveluri (astfel, cuvintele se pot combina unul cu altul și constitui sintagme, dar, totodată, pot contracta relații și cu propoziții întregi: *El și cu cei ce-l privesc... Je dis cela pour vous et pour tous ceux qui m'écotent*);
- caracter **arbitrar** și **nearbitrar** al laturii formale: *a plînge* (arb.), *a strica* (arb.); *garde-robe* (nearb.), *passé-temps* (nearb.) etc.;
- caracter **motivată** al laturii ideale, în sensul că această latură reflectă proprietățile denotatului sau referentului: *referent*, *semnificat*: *meuble sur pied comportant une surface plane*;
- caracter **complex** (talpa-gîștii, gratte-ciel etc.) și **simplu** (maison, livadă etc.);
- caracter **relativ stabil** din perspectivă sincronică;
- caracter **variabil** din perspectivă diacronică, evidențiat în baza arhaismelor și neologismelor: *broască* (animal), *broască* (la ușă);
- caracter **polisemantic** (*page* – paj și pagină, *build* – formă și construcție etc.);
- independență relativă a laturii materiale față de cea ideală și invers;
- **condiționare reciprocă** (numele propriu *Reigan* condiționează apariția numelui comun *reiganomică*);
- **dependență directă de activitatea de cunoaștere a individului și de practica lui socială**: la început, adjectivul *linguistique* avea următoarea semnificație în limba franceză: *propre à la langue*,

²⁸Se înregistrează tendința ca fiecare semnificant să fie corelat cu cât mai multe semnificate, iar fiecare semnificat să aibă forma lui sonoră sau grafică de exteriorizare.

²⁹ce este numită de cercetători **v a l e n ț ă**.

envisagé du point de vue de la langue, apoi și semnificația *relatif à la linguistique* ce apare odată cu crearea lingvisticii drept rezultat al evoluției cunoașterii indivizilor;

- caracter **omogen** (înregistrat în semnele ce aparțin aceluiași nivel: în lexemele *maison, house, casa, dom* etc., în sintaxemele *La casa està bella. Casa este frumoasă. Дом красен*), **neomogen** (înregistrăm propoziții monomembre: *Vino*, dar și polimembre: *El veni la mine cu feciorul*) și **eterogen** (înregistrat la nivel de semnificații și semnificați: cuvintele *miros* și *exalație* se opun din perspectivă formală și coincid din cea semantică).

Semnele linguale sînt și ele entități ce contractează relații sintagmatice și paradigmatică (în baza cărora semnele se unesc în sisteme deschise, în sensul că acestea tolerează pătrunderea în ele a semnelor noi și dispariția din ele a celor ce nu mai sînt folosite în comunicare).

Din perspectivă paradigmatică, identificăm și **valoarea** semnului lingual, introdusă în arealul preocupărilor științifice de F. de Saussure. Prin acest termen, eminentul lingvist elvețian concepe “imaginea” particulară a semnului din perspectivă semantică³⁰. Astfel, valoarea semnului *cărăruie* rezultă din confruntarea lui cu semnul *cărare* din aceeași paradigmă lexicală și se formulează în felul următor: *porțiune mică de teren destinată deplasării*.

Dar între semnificațiile³¹ semnelor nu există numai **coincidență parțială** (adică relații parasemice), ci și **coincidență totală** (adică relații

³⁰Cu toate că uneori valoarea semnului se determină și din perspectivă formală: *cărare – cărăruie*.

³¹Semnificația este calificată drept reflectare în conștiință a însușirilor esențiale atît ale unor clase de obiecte de același fel sau a unor obiecte singularizate, cît și a relațiilor lor.

Deosebim semnificații **lexicale** (înregistrate, de cele mai dese ori, în morfemul lexical al cuvîntului) și **gramaticale**, înregistrate, de cele mai dese ori, în morfemele gramaticale, care transpun relațiile dintre cuvinte. Aceste relații sînt: 1) *de entitate* (în cazul numelui), *de proces* (în cazul verbului), *de însușire* (în cazul adverbului), *de diateză* (în cazul subiectului, predicatului și complementului direct), *de caz* (în nume, pronume), *de subiect, obiect direct etc.*

Limbaajul ca sistem înglobează unități ce pot exprima două sau trei tipuri de sens în același timp. Astfel, morfemele exprimă sens lexical, gramatical și derivațional (în cuvîntul *activistul*, morfemul *activ-* exprimă următorul sens lexical: *în acțiune, mobil, întreprinzător*, morfemul *-ist* următorul sens derivațional: *care realizează o activitate*, iar morfemul *-l* exprimă următorul sens

omosemice: *clé – clef, cuiller – cuillère* etc.), **opoziție** (*a încălța – a descălța, a îmbrăca – a dezbrăca* etc.), **incoincidență netă** (adică relații eterosemice).

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Determinați valoarea semnelor *soeurette, alpiniste, musicien, formuler* și *promener*.
2. Citați cazuri de opoziție și coincidență netă a semnificațiilor semnelor în limbile pe care le cunoașteți.
3. Demonstrați în baza dicționarelor de neologisme și arhaisme că limbile sînt niște sisteme deschise.
4. Procesul de nominare. Nominarea primară și de gradul doi.
5. Dacă semnul lingual are caracter convențional, de ce nu se schimbă brusc și în întregime, ci înregistrează doar schimbări latente și parțiale?

ASERȚIUNI PROPUSE COMENTĂRII:

1. *Semnul este un obiect sau un proces, căruia individul îi atribuie un concept* (M. Metzeltin).
2. *Semnul lingual este un fenomen psihic* (F. de Saussure).
3. *Semnele pot fi reunite în sisteme sau pot rămîne autonome* (M. Metzeltin).
4. *Un semn lingual se poate corela cu denotatul (obiect sau proces extralingual) în mod direct sau indirect (printr-un semn de gradul doi (de exemplu, semnele limbii scrise) sau trei (semnele Morse))* (M. Metzeltin).
5. *Limba este concomitent o reflectare și un semn* (W. von Humboldt).
6. *Semnul lingual se corelează cu o realitate ce se descrie* (M. Metzeltin).
7. *Valoarea semnului lingual este condiționată de locul acestuia în sistemul limbii* (F. de Saussure).

gramatical: *nume de gen masculin, singular, întrebuițat la cazul nominativ sau acuzativ, determinat*), glosemele – sens lexical și gramatical, fraza – sens sintagmatic de modalitate, temporalitate, personalitate etc.

Limbajul înglobează și unități fără sens, dar cu funcție constitutivă. Nominalizăm, în acest caz, trăsăturile distinctive (fricativ, labial, deschis / închis, anterior / posterior etc.) și fonemul.

8. *Există obiecte care, în anumite condiții, se manifestă drept semne și se numesc parasemne* (M. Metzeltin).
9. *Semnalul este semn* (M. Metzeltin).
10. *Relația dintre obiectul sau procesul desemnat și obiectul sau procesul desemnător este arbitrară* (M. Metzeltin).
11. *Semnul lingual este un sunet sau o secvență de sunete ce se corelează cu un concept sau o totalitate de concepte* (M. Metzeltin).
12. *Semnul lingual coincide cu denotatul, în cazul când funcționează drept act de vorbire* (M. Metzeltin).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Будагов, Р. *Что означает развитие и совершенствование языка?* Москва: Наука, 1973.
2. Волков, А. *Язык как система знаков.* Москва: Наука, 1983.
3. Горбачевич, К. *Вариантность слова и языковая норма.* Ленинград: Наука, 1978. 240 с.
4. Зализняк, А. *Синхронное описание и внутренняя реконструкция // Проблемы сравнительной грамматики индоевропейских языков.* Москва: Изд-во Моск. Ун-та. 1964. С. 51-54.

3. 3. Limbă, vorbire, activitate de limbaj

Pînă în secolul XX, savanții includ în arealul de cercetare lingvistică doar două fenomene: limba (în majoritatea cazurilor) și vorbirea (doar uneori)³² (vezi lucrările lui A. Schleicher, M. Müller, L. Leibniz, H. Paul, O. Brugmann etc.).

³²Tendința de axare a cercetărilor lingvistice doar pe un fenomen (fie el limbă sau vorbire) sau pe două fenomene se mai înregistrează uneori în teoriile lingvistice și în zilele noastre. Astfel, în școala de la Copenhague, se mai absolutizează încă rolul limbii ca fenomen comun tuturor indivizilor unei comunități linguale, care se opune funcțional normei și uzului. Această modalitate de tratare a limbii este preluată de această școală de la fondatorul ei N. Hjelmslev, care susținea că *norma și uzul determină schema (adică limba), norma fiind condiționată, la rîndul ei, de uz.* Cercetătorul evidențiază, în acest caz, și modalitatea de pătrundere a elementelor noi în limbă prin normă și uz. Schema ce urmează vine să elucideze acest fapt:

LIMBĂ (SCHEMĂ) ← VORBIRE “COLECTIVĂ” (NORMĂ) ← VORBIRE “INDIVIDUALĂ” (UZ).

În școala structurală de la Praha, limba și vorbirea sînt abordate în relație strînsă drept fenomene ce se condiționează. În acest sens, A. Smirnițky susține că limba se manifestă doar în vorbire, iar vorbirea este dirijată de limbă.

Numai la începutul secolului XX, când lingvistica se orientează spre o perspectivă structurală de cercetare, este fundamentată teoria despre limbaj și importanța lui în comunicare.

În terminologia lui F. de Saussure, limbajul înglobează aspectele LIMBĂ și VORBIRE.

Și în opinia lui E. Coșeriu, LIMBA se corelează cu NORMA și VORBIREA, formînd LIMBAJUL, norma fiind definită drept vorbire **colectivă**, înregistrată în comunități linguale de proporții mici (regiuni, sate, grupuri mafiote, grupuri de bandiți etc.), iar vorbirea drept idiom **individual**.

A. Büller însă pune în relație patru fenomene: ACTIVITATEA DE LIMBAJ, ACTIVITATEA DE VORBIRE, MIJLOACELE LIMBII și STRUCTURA LIMBII. Într-un cuvînt, cercetătorul evidențiază limba drept totalitate de elemente și relații ce servește în comunicare, care, la rîndul ei, este o activitate de limbaj.

Din perspectiva aspectelor limbajului, identificăm următoarele unități:

A S P E C T E A L E L I M B A J U L U I		
L I M B A	VORBIREA COMUNĂ (NORMA)	VORBIREA INDIVIDUALĂ (UZUL)
<i>Fonem</i>	<i>Sunet</i>	<i>Fon</i>
<i>Morfem = Sonem + Semem sau Gramem</i>	<i>Alomorf = Aloson + Alosem sau Alogram</i>	<i>Morf = Son + Sem</i>
<i>Glosem = Lexem + Semem</i>	<i>Aloglos = Alolex + Alosem</i>	<i>Cuvînt = Lex + Sem</i>
<i>Sintagmem = Tip structural + Semem sau Gramem</i>	<i>Alosintagma = Tip structural + Alosem sau Alogram</i>	<i>Îmbinare de cuvinte = Structură concretă + Sens concret</i>
<i>Sintaxem = Tip structural + Semem</i>	<i>Propoziție = Tip structural + Semem</i>	<i>Enunț = Structură concretă + Sens concret</i>

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

În textele ce urmează, identificați tipul de sens al unităților constituente:

1. *Le jour se levait quand nous sommes arrivés sur la zone. Il était évident que c'était le lieu de drame, à en croire l'incroyable quantité de débris qui flottaient. Le brassage des hélices avait fait remonter à la surface d'innombrables épaves et, ce qui semblait plus grave, un grand nombre de corps.*
2. *Ce văzui acolo, Marinică? Nu cumva pe tătuca venind de la vie?*

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Сепир, Э. *Язык: Введение в изучение речи*. Москва, Ленинград: Соцэкгиз, 1934. 222 с.
2. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. R., 1978.

MODULUL IV: DIMENSIUNI DIACRONICE ALE LIMBAJULUI

4. 1. Nașterea și dispariția limbilor

Limbile ca sisteme de semne înregistrează naștere și dispariție. Aceste fenomene sînt condiționate de diferiți factori istorici, economici și culturali.

Nu se cunoaște cu exactitate data *aparității* unei limbi. Ea se determină cu aproximație de textologi, în baza celui mai vechi text scris.

De regulă, limba nu apare pe teren gol (cu excepția primei limbi care a marcat apariția graiului³³, dar acest fenomen nu s-a mai repetat).

³³Reiese că apariția limbii, în majoritatea cazurilor, trebuie deosebită de apariția graiului, conceput atît drept *capacitate de a produce semne sonore sau grafice dotate cu sens, cît și drept totalitate de semne cu latură formală și semantică ce servesc la comunicare.*

Din cele mai vechi timpuri însă, filozofii și lingviștii au abordat aceste două fenomene în corelație. Astfel, au fost propuse cîteva teorii privind originea graiului uman: 1) **teoria interjecțiilor** (fundamentată mai ales în lucrările lui Jespersen, Epicure și Spenser, în conformitate cu care graiul uman ar descinde din strigătul animal), 2) **teoria onomatopeelor** (care pune la baza apariției graiului sunetele din natură), 3) **teoria gesturilor** (care au condiționat apariția unui grai sonor) și 4) **teoria muncii** (fundamentată de F. Engels, în conformitate cu care graiul ar fi apărut ca rezultat al promovării unei munci fizice ce a condiționat dezvoltarea intensă a lobului cerebral drept care, la rîndul lui, a condiționat apariția graiului).

În conformitate cu aceste teorii, s-au descris și trăsăturile primei limbi. Se consideră că ea era constituită din interjecții monosilabice cu semnificația unor propoziții, care, deseori, reproduceau sunetele din natură.

În majoritatea cazurilor, limba nici nu *moare*³⁴, dispăre doar forma ei învechită, iar ea continuă să existe datorită limbilor ce au derivat din ea (vezi exemplul limbii latine din care au derivat limbile romanice).

Se înregistrează și cazuri de *renaștere a limbii* în virtutea necesităților politice, economice sau culturale (de exemplu, limbile ebraică și irlandeză renasc cu apariția statelor Israel și Irlanda).

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Motivarea renașterii limbii ebraice în Israel.
2. Dispariția limbii dacilor ca urmare a cuceririlor romane.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. R., 1978.

4. 2. Muabilitate linguală și condiții de manifestare

Prin muabilitate linguală³⁵ și condiții de manifestare concepem proprietatea unităților limbii de a se schimba în consonanță cu anumiți factori.

Cercetătorii identifică cauze **externe** și **interne**³⁶ ce duc la schimbări în conturul lexical, fonetic și gramatical al limbilor. Evidențierea acestor cauze se face doar din perspectivă ipotetică, deoarece este practic imposibil pentru un lingvist să asiste toate schimbările într-o limbă.

De cele mai dese ori, este calificată drept cauză **externă**³⁷ a schimbărilor linguale

- **rasa** ce condiționează neologisme în conturul fonetic al limbilor asimilate³⁸,

³⁴Foarte rar înregistrăm limbi dispărute în adevăratul sens al cuvântului. Aceasta se produce doar atunci, când, în circumstanțe nefaste, dispăre odată pentru totdeauna întreaga comunitate linguală ce întrebuițează limba sau comunitatea adoptă altă limbă dat fiind caracterul său mai simplificat, mai accesibil în raport cu limba vorbită. Dar și în acest caz, înregistrăm indivizi ce evită circumstanțele nefaste, iar asimilarea unei limbi noi se produce încet prin prisma limbii natale.

³⁵Aceasta se confruntă cu caracterul stabil și conservator al limbii ce este condiționat de tradiția linguală, relațiile de sistem etc.

³⁶Cu cât comunitatea linguală este mai mare, cu atât sînt mai puține schimbările suportate de limba pe care o vorbește, deoarece acestea cer încuviințarea unui număr prea mare de indivizi, ceea ce și face limba mai stabilă.

³⁷Cauzele externe sînt mai importante decît cele interne.

- **substratul**, conceput drept totalitate de unități și relații ale unei limbi “vechi” ce influențează o limbă “nouă”, proiectându-și asupra ei regulile și chiar unitățile³⁹ (astfel, substratul limbilor romanice este limba latină),

- **inovațiile copiilor**⁴⁰: *tonton* (unchi), *dodo* (somon) etc.,

- **condițiile climaterice**⁴¹,

- **moda linguală**⁴²,

- **spiritul creator al indivizilor dotați**⁴³,

- **evoluția societății, gândirii și cunoașterii**⁴⁴.

Este cauză **internă** a schimbărilor linguale

- acceptarea în limbă doar a unităților ce necesită **efort minimal** pentru a fi memorizate și aplicate (prin urmare, formele greoaie sînt eliminate. Nominalizăm limbajul Pleiadei),

³⁸În acest sens, se consideră că africanoizii din SUA, în întrebuițarea limbii engleze, proiectează baza articulatorie a limbii natale asupra acestei limbi, condiționînd schimbări. Afirmația este plauzibilă, din simplul motiv, că aceste inovații se manifestă doar la nivel de vorbire individuală sau colectivă, neafectînd limba ca sistem general de semne, cu atît mai mult că și rasa nu este un factor lingual, ci biologic-fiziologic.

³⁹Orice trecere de la o limbă la alta se face printr-o perioadă de bilingvism ce se manifestă mai ales în compartimentul lexical, sintactic și fonetic.

⁴⁰Acestea se manifestă doar la nivel de vorbire și nu de limbă, prin urmare, nu pot fi considerate fenomene ce condiționează schimbări linguale.

⁴¹Se afirmă deseori că limbile vorbite în zonele de nord ar îngloba unități mai scurte cu contur fonetic mai închis și preponderent consonantic. F. de Saussure ia în derîdere această afirmație, demonstrînd caracterul ei plauzibil și neîntemeiat în baza limbii lapone ce este mult mai vocalică decît limba italiană, cu toate că este vorbită în regiunile de nord ale Europei.

⁴²Din păcate, ea nu arată din ce cauză apare schimbarea, ci cum este preluată de indivizi.

⁴³Această cauză este evidențiată de cercetătorii din școala idealistă a lui K. Vossler. În accepția lor, limba este creată de scriitori și savanți, iar restul indivizilor preiau formele create pentru a le întrebuița în vorbire.

Concepția este plauzibilă, deoarece oamenii dotați creează foarte rar elemente noi, care, fie zis, sînt încetățenite în limbă doar cu accepția întregii comunități linguale. Nu încapă îndoială că scriitorii și savanții cunosc cel mai bine limba, au un vocabular bogat, în baza căruia creează diferite imagini, ceea ce și dă impresia unei inovații linguale, cu atît mai mult că uneori apelează și la forme învechite pentru a respecta unele reguli de versificare, exprimare etc.

⁴⁴Aceasta și este adevărata cauză externă a schimbărilor linguale.

- **randamentul funcțional scăzut** al unei opoziții (ce elimină treptat opoziția din limbă, dacă numai ea nu este un neologism),
- **rolul sistemului** (ce duce la apariția unei unități de care are nevoie sistemul: în franceză, se cere a întrebuița litera *m* înainte de literele *b* și *p*: *combiner*, *composition* etc.; în turcă, acest lucru nu se cere, iată de ce înregistrăm lexemul *Istanbul*),
- **atracția sistemului** (dacă o inovație apare într-o limbă înglobată de un grup sau de o familie de limbi, aceasta se va încetățeni treptat în toate limbile grupului sau familiei (în limbile romanice, litera *h* nu este sonorizată, excepție face limba română: *halucinație*, *hai*, *har* etc.) și invers, dacă o structură dispărea dintr-o limbă încadrată într-un grup sau într-o familie, ea va dispărea cu timpul din toate limbile grupului sau familiei: în limbile romanice, cu excepția limbii române, numele nu mai cunoaște categoria cazului: *la casa del chico*, *la maison du garçon* etc.),
- **tendința de echidistanțare a fonemelor** (ce impune uneori reguli riguroase pentru a împiedica variația excesivă a fonemelor ce ar duce la confuzii. Regulile formulează restricții ce pun în evidență atât principiul opoziției ca principiu fundamental (*p – b*, *f – v* etc.), cât și cel al unicității relevat în consoanele *m*, *n*, *l*, *r*).

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Arătați, în baza exemplelor din limbile pe care le cunoașteți, cum se manifestă tendința de echidistanțare a fonemelor.
2. Demonstrați că atracția sistemului condiționează schimbări linguale. Utilizați, în acest scop, material practic din limbile romanice pe care le cunoașteți.
3. Demonstrați că limba franceză are substrat latin.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общие языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

4. 3. Sensul și ritmul evoluției limbii

Sensul evoluției limbilor vine în concordanță cu strategia acestora de a fi și în continuare mijloace de comunicare eficiente între indivizi. Pentru a atinge acest scop, este necesar ca limbile să reflecte adecvat realitatea prin unitățile lor. Aceasta și duce la evoluția acestor fenomene.

Limbile înregistrează diferit **ritm** de dezvoltare la diferite epoci. Ritmul de dezvoltare a unei limbi este condiționat de factori **interni** :

1) **caracterul ei sistemic**: dacă limba este un sistem cu caracter deschis pronunțat (limba romi, de exemplu), atunci ea înregistrează un ritm **accelerat** de evoluție, dacă însă sistemul limbii are caracter preponderent închis (evidențiat, de exemplu, în japoneză), el va înregistra un ritm **foarte scăzut** de dezvoltare; 2) **natura** elementelor ei: dacă limba înregistrează în preponderență un contur lexical variat, ea are mai multe șanse de a îngloba un ritm accelerat de dezvoltare, și invers, dacă acest contur este structurat în baza a unu sau două principii, limba va avea un ritm încetinit de evoluție, 3) **numărul** elementelor limbii: dacă limbile înregistrează un contur lexical bogat sau foarte bogat, ritmul evoluției lor este încetinit, în majoritatea cazurilor, deoarece tendința fiecărui semnificat de a se exterioriza printr-un semnificat propriu este neutralizată de perspectiva de economie, pe care sînt axate limbile; 4) **tipul structural** al limbilor, evidențiat în baza conturului gramatical: limbile flexionale înregistrează un ritm încetinit de dezvoltare, pe cînd cele aglutinante un ritm mai accelerat; și **externi**: 1) **dezvoltarea** societății, în care limba este mijloc de comunicare, 2) **contactul** dintre limbi ce stimulează procesul de împrumut⁴⁵ și ritmul de dezvoltare a limbii ce achiziționează elemente noi.

Dacă raportăm ritmul de dezvoltare la compartimentele limbilor într-o perspectivă contrastivo-interconturală, evidențiem conturul **fonologic** cu ritm încetinit, cel **lexical** cu ritm accelerat, cel **morfologic** cu ritm moderat și cel **sintactic** cu ritm mai accelerat decît cel morfologic⁴⁶.

⁴⁵Contactul sau interferența dintre limbi se manifestă la toate nivelurile, dar nu în egală măsură, deoarece acestea înregistrează diferit grad de penetrabilitate.

⁴⁶Ritmul de dezvoltare al unui compartiment influențează deseori ritmul altor compartimente, condiționînd, astfel, schimbări în lanț : dispariția flexiilor substantive și pronominale latine duce la modificări în conturul sintactic al limbilor romanice, inovațiile lexicale de tipul *jota*, *jeres*, în franceză, duc la apariția sunetului [x]; în română, modificările fonetice [h - f] stimulează schimbări semantice: *hirav* (bolnăvicios) – *firav* (subțire), modificările fonetice duc la schimbări în conturul morfologic: *ținăr* – *îneri*; modificările morfologice antrenează schimbări sintactice: în română, aglutinarea articolului hotărît cu substantivele impune adjectivului o întrebuițare enclitică – *băiatul frumos*. Dar nu orice modificare este benefică pentru limbă, deoarece înregistrăm atît schimbări progresive (ce sporesc nu numai numărul elementelor limbii, dar și calitatea lor), neutre, cît și regresive. Schimbările linguale sînt motivate de contradicția dintre posibilitățile nominative ale limbii și realitatea ce se impune nominării.

Nici din perspectiva contrastivo-intraconturală, nu se înregistrează același ritm de dezvoltare: conturul lexical de bază al limbilor este axat pe un ritm de evoluție mai încetinit decât restul vocabularului.

În curentul naturalist, problema ritmului de dezvoltare a limbilor este adusă în concordanță cu perioadele de dezvoltare ale acestora. Astfel, A. Schleicher identifică perioada de constituire a flexiilor, când limbile înregistrează progres⁴⁷ și ritm accelerat de dezvoltare și perioada

⁴⁷Progresul înregistrează următorii parametri: 1) creșterea numărului de unități (fenomen nu prea dorit în compartimentul lexical), 2) transformarea calitativă a unităților existente ce condiționează întărirea sistemului limbii și 3) autonomizarea treptată și continuă a limbii, în sensul că forma ei nu mai reproduce exact realitatea extralinguală (exemplele cele mai elocvente, în acest sens, sînt unele dintre onomatopee ce înregistrează deosebiri mari în raport cu sunetul pe care îl nominalizează sau reproduc).

Progresul este condiționat, în mare măsură, și de progresul din societate conjugat cu activitatea de vorbire a individului.

Progresul se manifestă în toate compartimentele limbii sub diferite forme.

În **c o m p a r t i m e n t u l l e x i c a l**, progresul se înregistrează în aspect *cantitativ* și *calitativ* și este condiționat, de cele mai dese ori, de **polisemia unităților lexicale** (dacă aceasta nu duce la confuzii!) și creativitatea în bază de **derivare** și **compunere**. Identificăm progres cantitativ în aspect lexical și atunci când în limbaj apar mai multe elemente decât dispar, adică tendința neologistă predomină asupra celei arhaiste.

În **s e m a n t i c ă**, progresul este condiționat de trecerea de la *sincretismul semantic* (identificat în conturul semantic polivalent al primelor onomatopee și interjecții din graiul uman) la *conturul semantic concret* (condiționat de nominalizarea prin cuvînt doar a obiectelor concrete din realitate), fenomen întâlnit astăzi doar la indivizi din formații sociale primitive, și de la acesta la *conturul semantic abstract*.

În **m o r f o l o g i e**, progresul se manifestă la nivel de 1) morfem gramatical și 2) parte de vorbire. La nivel morfematic, înregistrăm progres atunci când: 1) morfemul gramatical devine polivalent, exprimînd atît genul, cît și numărul, atît cazul, cît și persoana și 2) categoriile gramaticale încetează să mai fie exprimate prin cuvinte aparte și această funcție este preluată de morfem.

La nivel de parte de vorbire, înregistrăm progres cantitativ atunci când, pe lîngă nume și verb, se mai identifică și adjectivul, pronumele, numeralul, articolul, prepoziția și conjuncția drept părți de vorbire.

În **s i n t a x ă**, progresul se manifestă mai mult sub aspect cantitativ: graiul funcționează, la început, prin fraze *monomembre* constituite, de cele mai dese ori, din interjecții fără seme relaționale, dar cu referință la o situație extralinguală comună, apoi acestea sînt îmbogățite cu elemente predicative ce duc

regresivă⁴⁸ de distrugere a flexiilor și de constituire a conturului analitic într-un ritm mai mult sau puțin accelerat.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE DE CERCETARE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. În baza limbilor pe care le cunoașteți, demonstrați că progresul se înregistrează în contururile lexical, gramatical, fonologic, semantic ale limbajului.

ASERȚIUNI PROPUSE SPRE COMENTARE:

1. *Lingvistica comparată este întotdeauna retrospectivă, deoarece cercetează modificările ce apar în relația formei cu conținutul, toate acestea pentru a explica formarea conceptelor și structurilor gândirii indivizilor* (M. Metzeltin).

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общие языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

MODULUL V: DIMENSIUNI CLASIFICATORII ALE LIMBAJELOR VERBALE. TIPOLOGIE, RAMIFICARE ȘI CONTACT LINGVAL

5. 1. Dimensionarea limbajului în bază de stil

Dimensionarea stilistică a limbajului⁴⁹ a fost întotdeauna o perspectivă de performanță în cercetările lingvistice. Axată mai mult pe stratul **artistic** al limbajului, lingvistica, din start, parcă a minimizat întrucâtva importanța stratului **neartistic**. În ultimele decenii însă, lingvistica orientată spre strategii comunicative de cercetare ce abordează

la apariția sintagmelor predicative (în care se identifică elemente subordonatoare și subordonate), dezvoltate, în continuare, în fraze polimembre de diferită complexitate, în care elementele sînt unite în baza relațiilor sintagmatice și paradigmatică.

⁴⁸Aserțiunea lui A. Schleicher este pretențioasă, deoarece dispariția flexiilor este compensată de schimbări sintactice ce fac din limbă un mijloc și mai eficient de comunicare. În această ordine de idei, O. Jespersen susține că menirea limbii este de a transmite cît mai multă informație prin elemente cît mai simple și cît mai puțin numeroase.

⁴⁹În materie de dimensiune stilistică, limbajul este conceput drept totalitate de unități și procedee specifice vorbirii unui individ luat aparte sau unui grup de indivizi (în ultimul caz, identificăm un stil funcțional sau un idiostil).

cu vehemență și conturul tezaurului personalității generatoare sau receptoare de informație, pune în prim plan perspective de cercetare atât a limbajelor verbale neartistice, cât și neliterare⁵⁰, fapt condiționat de interferența și contaminarea limbajelor, înregistrate în lucrările multor scriitori: I. Creangă, I.-L. Caragiale, San-Antonio etc.

În linii generale, dimensionarea clasificatorio-stilistică a limbajului pune în evidență stilurile: **literar** (îngrijit) și **neliterar** sau popular (neîngrijit).

În accepția lui A. Graur însă, dimensionarea în cauză se cere efectuată nu doar în baza criteriilor funcțional și cultural. În acest sens, cercetătorul propune câteva criterii noi:

1. **socio-cultural**, axat pe a) apartenența socială a indivizilor ce utilizează stilul, b) nivelul lor de cultură, c) tezaurul lor științific și practic, d) valorile lor morale etc.

În consonanță cu acest principiu, identificăm, de comun acord cu A. Graur,

A) **limbajul neliterar** al păturilor sociale marginalizate cultural ce se manifestă prin perspectiva

1. **familiară**, adică neîngrijită, nelegiferată oficial cu aspecte țărănesc și orășenesc,
2. **vulgară**, concepută drept bravadă sau protest social,
3. **argotică**, concepută drept limbaj secret al soldaților, elevilor, delicvenților etc.,

B) **limbajul literar** ce se manifestă prin perspectiva

1. **neartistică**, adică **standard** a indivizilor instruiți, **jargon** (exprimare înregistrată la reprezentanții păturilor culte ale societății), **publicistică** (ce provine de la vechiul stil oratoric), **juridico-administrativă oficială** (identificată în documentele de stat), **tehnico-științifică** sau **profesională**,
2. **beletristică**, adică **lirică** (identificată în textele poetice), **narativă (epică**, identificată în proză) și **dramatică** (identificată în piesele de teatru).

2. **informativ**, în baza căruia identificăm stilurile **informativ complet** (ce rezultă din caracterul nespontan al mesajului) și **informativ incomplet** (condiționat de caracterul spontan al mesajului).

⁵⁰Diferența dintre limbajele literar și popular este identificată în lucrările lingviștilor de la Praha.

3. **structural**, în baza căruia identificăm perspectivele **complexă** și **simplificată** ale limbajului.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

5. 2. Clasificarea limbajelor în baza principiului antropologic

Această clasificare se face în conformitate cu principiile de **rasă**, **sex** și **vîrstă**.

Principiul identificării tipurilor de limbaj în baza **rasei** este elaborat de cercetătorul german M. Müller. Dumnealui pune accentul, în acest caz, pe cele patru rase umane, deosebind 78 tipuri de limbaj. Această teorie naturalistă a lui M. Müller este foarte pretențioasă, deoarece rasa este un fenomen biologic, și nu lingual, cu atât mai mult că nici limbajul nu se transmite prin ereditate, ci se asimilează într-un cadru social bine determinat, iar zonele linguale nu coincid cu cele rasiale: limba franceză este folosită drept mijloc de comunicare atât în arealul rasial mongoloid (Vietnam, Campucia etc.), cât și africanoid (Mali, Algeria etc.).

Pentru unii lingviști, limbajul ar înregistra și o dimensionare în bază de **sex**, evidențiată mai ales la indivizii din triburile australiene ce utilizează forme linguale speciale cu raportare la soție, cumnat, soț etc.

Cercetările de ultimă oră în materie **a c u s t i c ă** demonstrează că limbajul feminin înregistrează un ton mai înalt și melodios în comparație cu limbajul bărbătesc, sunetele fixînd o energie articulatorie mai slabă și un debit mai sporit.

În materie de **v o c a b u l a r**, limbajul femeilor este mai sărac, înregistrînd deseori arhaisme (conservarea cărora se explică prin faptul că femeile din unele națiuni duc un mod de viață retras, limitîndu-se doar la căminul familial, nefiind antrenate în viața publică, serviciu etc.).

Din perspectiva dimensionării de **vîrstă** a limbajului, cercetătorii pun în prim plan, din păcate, doar compararea limbajelor adulților și copiilor.

Considerăm că dimensionarea dată se poate efectua în strategie triplă chiar: limbajul persoanelor în etate⁵¹, limbajul tineretului⁵² și limbajul copiilor.

⁵¹Ce înregistrează mai multe arhaisme.

⁵²Ce înregistrează lexic de bravadă și protest social.

Cercetarea limbajului copiilor este, în esență, o investigație a perspectivei de însușire a graiului de către individ. În acest sens, R. Jakobson menționează că activitatea articulatorie a copilului începe cu o **imitare inconștientă** ce treptat devine conștientă, axându-se totodată pe o **restricție fonologică** ce conservă, în conturul articulatoriu al copilului, doar sunetele din limba pe care o va vorbi. La nivel lexical, sînt asimilate, în ritm lent, apoi foarte rapid, mai întii, cuvintele monosilabice cu sens concret, apoi bisilabice și, în sfîrșit, cele polisilabice ce nominalizează afit obiecte concrete, cît și abstracte.

Reiese că principiul antropologic de clasificare a limbajelor trebuie axat numai pe vîrstă și sex, rasa fiind doar un principiu biologic.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Din lucrările pe care le citiți, selectați replici emise de personaje de diferită vîrstă și sex. Identificați particularitățile lor structurale, gramaticale, lexicale și textuale.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

5. 3. Dimensionarea limbajului în baza principiului teritorial

Din perspectivă teritorială, identificăm **limba comună, dialectul și graiul** (sau **subdialectul**⁵³).

Prin **limbă comună**, concepem idiomul vorbit de un popor. **Dialectul** este un idiom regional, provincial, iar **graiul** un idiom vorbit în limitele unui sat sau grup de sate învecinate.

Între tipurile de idiom identificate înregistrăm relații de includere: **LIMBA COMUNĂ ⊃ DIALECT ⊃ GRAI**.

Orientarea savanților spre cercetări teritoriale ale limbajului se produce deja în Antichitate. Astfel, filozofii din Alexandria pun accentul pe dialectele limbii grecești, Jan Suin evidențiază dialectele limbii chineze, iar lexicografii arabi întocmesc primele dicționare de sinonime ale dialectelor limbii arabe. Ei pun la baza acestor dicționare date practice obținute, în principiu, prin observare și anchetare.

⁵³N. Philippide și F. Pușcariu consideră că graiul poate fi numit și subdialect [citați după Graur A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978. – p. 98].

Astăzi, cercetarea dialectelor unei limbi se face atât în baza metodelor observării și anchetării, cât și geografiei linguale și monografiei⁵⁴.

În arealul preocupărilor dialectologilor înregistrăm de asemenea **f a c t o r i i** ce condiționează ramificările teritoriale ale limbajului. Se identifică, de regulă, factori **extralinguali**: 1) amplasarea indivizilor ce utilizează limbajul pe un teritoriu vast, fapt ce condiționează prosperarea regionalismelor, 2) migrarea popoarelor ce stimulează contactul limbajelor și apariția noilor idiomuri, 3) cuceririle militare sau colonizarea ce impun deseori o limbă nouă populației băștinașe sau condiționează contopirea acesteia cu limba autohtonă și apariția diferitor dialecte, 4) relieful deseori inaccesibil ce duce la izolarea unui grup social de restul națiunii și apariția unui dialect, 6) contactul cu alte limbaje, înregistrat în cazul migrării etc.

Printre factorii **linguali**, identificați drept stimuli ai ramificării teritoriale a limbajului, evidențiem, în primul rând, caracterul arbitrar al semnului lingual ce condiționează apariția unor noi forme (regionale) pentru nominalizarea unui concept comun.

Prezintă interes, în acest caz, și delimitarea dialectului de limba comună, în sensul dacă un idiom oarecare este dialectul unei limbi sau o limbă înrudită cu prima. În acest caz, A. Graur propune, de comun acord cu alți cercetători, câteva criterii de deosebire a dialectului de limba înrudită. Nominalizăm:

1. **criteriul genealogic**, în baza căruia putem doar identifica dialectele unei limbi vechi (în cazul limbii latine, înregistrăm dialectele galoroman, daco-roman, ibero-roman etc.), dar nu și stabili exact perioada lor de constituire;
2. **criteriul structural**, propus mai întâi de V. Polák care consideră că dacă *fondul lexical de bază și structura gramaticală* a două idiomuri se aseamănă, înregistrăm două dialecte, iar dacă aceste contururi semnaleză diferențe în două idiomuri, acestea sînt limbi diferite. Din păcate, cercetătorul nu indică cât de mari trebuie să fie asemănările, ca idiomurile să fie calificate drept dialecte, cu atât mai mult că și limbile înrudite înregistrează asemănări;
3. **criteriul continuității teritoriale**, elaborat, în principiu, de J. Jaberg, care pune la baza dialectelor unei limbi continuitatea teritorială, reliefată prin trecerea lentă de la un areal dialectal la altul⁵⁵;

⁵⁴Metoda monografiei face posibilă compararea dialectului cu limba comună din perspectivă fonetică, lexicală și gramaticală.

4. **criteriul posibilității de tranziție sau transpunere**, elaborat mai ales pentru perspectiva fonologică a idiomurilor, în conformitate cu care înregistrăm două dialecte, dacă idiomurile înglobează contur fonologic ce permite intertranspunerea [ciapă-siapă]; dacă însă conturul fonologic al două idiomuri înregistrează particularități, identificăm două limbi distincte;
5. **criteriul filologic**, în conformitate cu care este limbă idiomul ce se înregistrează în toate activitățile indivizilor ce constituie un popor, pe când idiomul întrebuințat doar de un grup social din acest popor, este identificat cu un dialect⁵⁶;
6. **criteriul înțelegerii**, care califică drept dialecte ale unei limbi două idiomuri înțelese ușor de indivizii din diferite zone ale unei țări și drept limbi înrudite idiomurile ce nu sînt înțelese ușor⁵⁷;
7. **criteriul apartenenței la același stat**, care legiferează drept dialecte idiomurile, arealul teritorial de funcționare al cărora este un stat și drept limbi idiomurile întrebuințate în state diferite⁵⁸;
8. **criteriul conștiinței**, în conformitate cu care este limbă acel idiom vorbitorii căruia îl întrebuințează conștient drept limbă comună și dialect, idiomul întrebuințat conștient drept dialect⁵⁹;

⁵⁵Dar și limbile înrudite înregistrează continuitate teritorială. Nominalizăm limbile franceză, spaniolă și italiană. În afară de aceasta, uneori dialectul și limba, la care acesta aparține, nu înregistrează continuitate teritorială. Nominalizăm dialectul ciangăilor și limba maghiară.

⁵⁶Dar limbile au la origine dialectul zonei centrale a statului (limba italiană oficială provine de la dialectul toscan, limba spaniolă de la dialectul castilian etc.), ceea ce face pretențios criteriul propus.

⁵⁷Dar nu se vor înțelege nici indivizii ce comunică, utilizînd dialectele italian nordic și sicilian, nici cei ce folosesc dialectele de la Pekin și Shanhai ale limbii chineze. Prin urmare, criteriul impus se prezintă drept pretențios, cu atît mai mult că uneori și indivizii ce vorbesc limbi înrudite se înțeleg ușor. Astfel, un spaniol va înțelege ușor următorul mesaj în portugheză: *Um comunicado pode constar de uma só proposição ou de varias proposições de base ou de base e amplificatives, ligadas de certo modo.*

⁵⁸Dar dialectele și limbile s-au constituit cu mult înaintea creării statelor, iată de ce acest criteriu este considerat pretențios de foarte mulți cercetători, cu atît mai mult că înregistrăm limbi vorbite în mai multe state (limba franceză se întrebuințează ca limbă de stat în Franța, Belgia, Canada, multe state din Africa etc.) și state ce înregistrează mai multe limbi (în Elveția, identificăm patru limbi de stat – franceza, italiana, germana și reto-friulana).

9. **criteriul subordonării**, în conformitate cu care identificăm drept dialect idiomul ce se subordonează unui idiom mai complex.

Din păcate, criteriile enumerate, luate aparte, nu înaintază principii adecvate de diferențiere a idiomurilor drept limbi sau dialecte, iată de ce considerăm că doar aplicarea în comun a acestora ar oferi unele perspective de identificare a dialectelor și limbilor.

ACTIVITĂȚI ȘI SUBIECTE PROPUSE ÎN CADRUL PARAGRAFULUI:

1. Identificați în baza unui atlas lingvistic dialectele limbii române. Trasați paralele între ele.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

5. 4. Clasificarea limbajelor în baza sursei

5. 4. 1. Limbi naturale și artificiale

Timp îndelungat, filozofii antici și cei din Evul Mediu au încercat să separe **gîndul pur** de limbă, considerînd că greșelile identificate într-un mesaj, sînt doar de natură linguală, și nu logică. În vederea realizării acestei strategii, ei considerau de primă importanță crearea unei **limbi filozofice**, constituite, de cele mai dese ori, în baza unor simboluri matematice, ce ar fi descătușat gîndirea de influența cuvintelor din limbile **naturale** (sau vii). În accepție filozofică, o astfel de limbă ar fi fost un mijloc ideal și universal de comunicare cu indivizi de toate naționalitățile, deoarece ceea ce stopează comunicarea este limba, pe cînd gîndirea la toți indivizii este identică, pentru că înglobează aceleași unități: noțiunea, judecata și raționamentul⁶⁰.

În accepția lui D. Descartes însă, limba de comunicare internațională trebuie să înglobeze un vocabular filozofic și un contur gramatical riguros.

⁵⁹ Aserțiunea este și mai pretențioasă, deoarece principiul conștiinței este de ordin psihic și nu lingual.

⁶⁰ Strategia pare salutară doar la prima vedere, deoarece, în realitate, noțiunile nu înregistrează același contur pentru toți indivizii. Astfel, la japonezi, șiretenia este asemuită cu capacitatea de a zice adevărul în față.

În baza acestui principiu, sînt create 1) **limbi artificiale apriori** ce nu înregistrează asemănări cu limbile naturale⁶¹, 2) **limbi mixte**, complexe de semne atît artificiale, cît și constituite în baza principiilor de organizare a limbilor naturale⁶², și 3) **limbi aposteriori**, constituite în baza limbilor naturale, adică a unor limbi vii⁶³.

Strategia **filozofică** de abordare a limbii, introdusă în cercetările lingvistice în secolele XVIII-XIX, s-a consolidat, mai tîrziu, într-o perspectivă importantă de creare a limbajelor artificiale utilizate cu succes în diferite ramuri ale științei și practicii, axate pe sistemele informaționale.

5. 4. 2. Dimensionarea genealogică a limbajului: familii și grupuri de limbi

Identificarea familiilor și grupurilor de limbi s-a produs în conturul unor polemici aprinse între lingviști. Astfel, A. Meillet și M. Cohen evidențiază următoarele familii:

1. **indo-europeană**,
2. **semito-hamitică**,
3. **uralo-altaică** (ramura uralică înglobează grupurile ugro-fin și samoed, iar cea altaică grupurile turc, mongol și tungus),

⁶¹ Identificăm limbi artificiale apriori filozofice și nefilozofice (limba muzicală universală inventată de Sudre și numită de cercetător **limba solresol**, în care funcționează sunete muzicale și nu litere). Limbile artificiale apriori filozofice sînt create în baza cifrelor matematice. Astfel „ideile simple” sînt materializate prin fraze simple constituite din cifre matematice simple: 1,2,3,4 etc., iar „ideile complexe” sînt redată prin produsul cifrelor matematice simple: 1-2-3-4 etc. În acest sens, I. Leibniz utilizează cifrele 0, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, și 9 pentru a reprezenta primele 9 consoane din alfabetul latin, iar unitățile zecilor (1, 10, 100, 1000, 10000 etc.) pentru a reprezenta vocalele din aceeași limbă.

⁶² Prima limbă mixtă este creată de A. Schleyer și se numește limba volapük. Aceasta este constituită în baza unităților lexicale din limbile engleză, latină, germană și franceză, care sînt reduse la o silabă articulată.

⁶³ Identificăm limbi aposteriori schematice și semiartificiale (limba esperanto creată de I. Lamengoff).

Limbile aposteriori sînt create, de cele mai dese ori, în baza formelor celor mai simple din limbile cele mai întrebuițate în comunicare (nominalizăm, în acest caz, **interlingua**). Dar, de rînd cu această strategie, savanții mai fac apel, în acest caz, și la: 1) reînvierea unei limbi moarte (limba latină sau ebraică), pe care o simplifică ulterior, 2) simplificarea este făcută deseori și într-o limbă naturală de circulație internațională (limba engleză sau franceză care stă la baza limbii aposteriori **basic**).

4. **chino-tibetană** (cu ramificațiile tai-chineză și tibeto-birmană),
5. **ibero-caucaziană** (cu grupurile de vest, de sud și de est),
6. **dravidiană**,
7. **munda**,
8. **ainu**,
9. **mon-khmer**.

L. Hjelmslev identifică familii ”mari” și „mai puțin mari” de limbi. Este familie „mare” de limbi cea **nostratică**, care înglobează familiile indo-europeană, semito-hamitică și altaică. Printre familiile „mai puțin mari”, cercetătorul evidențiază familiile bantu și sino-australiană.

În linii generale, dimensionarea clasificatorie a limbajelor în bază de sursă evidențiază următoarele familii de limbi:

1. indo-europeană,
2. turco-tătară,
3. ugro-finică,
4. semito-hamitică,
5. ibero-caucaziană,
6. chino-tibetană,
7. tunguso-manciuriană,
8. mongolă,
9. paleoasiatică,
10. samoedă,
11. dravidiană,
12. malaio-polineziană,
13. australiană,
14. papoa,
15. bantu,
16. guinee,
17. aleuto-eschimosă,
18. amerindiană

Dar nu toate limbile pot fi raportate la o familie sau la un grup. Înregistrăm astfel și limbi „singuratice”: basca, japoneza. În accepția lui L. Hjelmslev, coreiana și ainu de asemenea sînt limbi „singuratice”.

Clasificarea limbilor în familii și grupuri se face în consonanță cu principiul **genealogic** ce stabilește **originea comună** și **înrudirea** între idiomuri.

Primele date asupra înrudirii limbilor sînt fixate de călători, preoți misionari și cercetători în epoca Renașterii, perioada marilor descoperiri geografice.

Astfel, comerciantul italian Sasseti în *Scrisori din India* (sec. XVI) atestă că limbile sanscrită, latină și italiană înregistrează multe elemente comune în compartimentul lexical.

Cercetătorul francez O. Stalliguerre elaborează teoria continuității linguale prin prisma relațiilor „limbilor-mamă” cu „limbile-fiice”. În lucrarea *Reflecții asupra limbilor europene*, Dumnealui evidențiază 11 limbi ce ar fi dat naștere tuturor limbilor europene. Nominalizăm limbile latină, slavă, gotică, vedică etc.

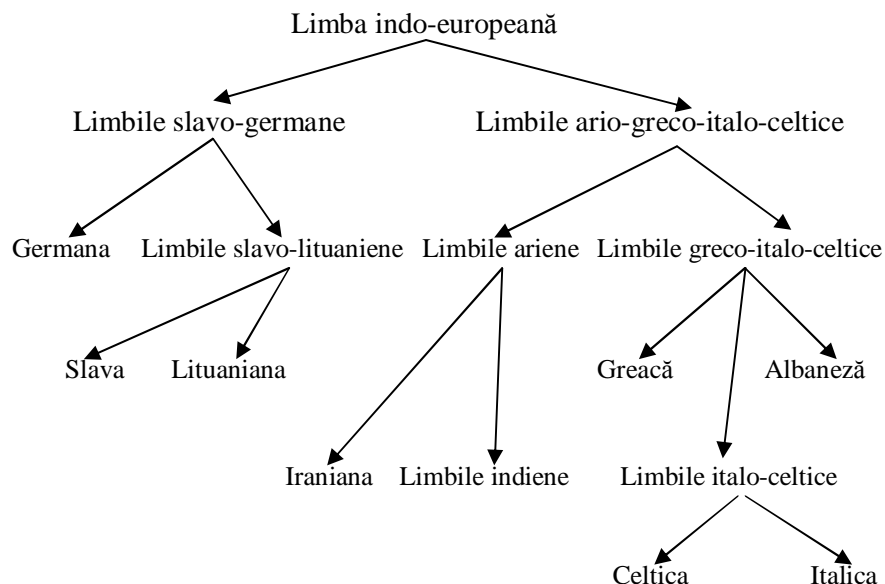
Pe lângă strategia axării cercetărilor asupra raportării tuturor limbilor la anumite familii și grupuri, savanții promovează totodată investigații asupra anumitor familii sau grupuri de idiomuri. Astfel, E. Guichard, în lucrarea *Harmonie étymologique des langues* (1960), studiază grupul semit de limbi din perspectivă comparativă, demonstrând că acesta este corelat cu alte grupuri de limbi întrebuintate drept mijloc de comunicare în spațiul lingual european.

Tot din perspectivă comparativă sînt cercetate și limbile slave de savantul maghiar K. Krijanič, care împarte aceste limbi în două clase: limbile slave de răsărit (rusa, malorusa (adică actuala ucraineană) etc.) și limbile slave de apus (poloneza, bulgara, ceha etc.). Clasificarea este prezentă și în lucrarea lui M. Lomonosov asupra elementelor comune din aceste limbi.

Investigările genealogice în materie de studiu comparativ al grupurilor de limbi sînt proiectate, de cele mai dese ori, asupra familiei europene, sibiriene și iberice. Astfel, cercetătorul german R. Schtralenberg compară aceste familii de limbi din perspectivă lexicală, evidențind un șir de interferențe în fondul lexical de bază.

Pentru A. Johns, limbile sanscrită, greacă, latină, germană, celtică și iraniană înregistrează interferențe evidente mai ales în compartimentele lexical, gramatical și fonetic.

În accepția lingviștilor B. Bopp, B. de Courtenay, A. Schleicher și R. Rask, limbile europene constituie familia cea mai numeroasă ce descinde de la limba **indo-europeană**. În această ordine de idei, A. Schleicher întocmește arborele genealogic al acestor limbi:

Mai târziu, principiul „arborelui genealogic” a fost proiectat și la alte familii de limbi.

Din păcate, perspectiva genealogică de clasificare a limbilor nu ajută întotdeauna la identificarea corectă a înruderii limbilor (mai ales când unele „ramuri” ale arborelui genealogic au fost pierdute de-a lungul timpului fără a lăsa documente scrise), iată de ce principiul structural sau morfologic vine să completeze acest neajuns.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. .Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

.5. 5. Dimensionări structurale ale limbajului

Dimensionarea structurală a limbajului se face din perspectiva evidențierii unor **tipuri** de contur morfologic.

Primele dimensionări în acest sens aparțin cercetătorului german F. Schlegel, care evidențiază, într-un șir de limbi indo-europene, contur **flexionar**. Mai târziu, savantul distinge limbi 1) fără structură gramaticală, adică fără flexii (limbile chineză și malaeză), pe care le numește **analitice** cu caracter izolat și aglutinat, și 2) flexionare: latina, greaca, sanscrita etc.

1. W. von Humboldt identifică patru tipuri de limbi în baza structurii cuvântului:
 - a. izolate,
 - b. aglutinate,
 - c. flexionare,
 - d. incorporate (limbile amerindiene, în care lexemele au statut de sintaxem).

Și A. Schleicher pornește în clasificarea limbilor de la natura cuvântului. Astfel, cercetătorul marchează prin A cuvintele cu semnificație **pur lexicală**, prin AI cuvintele cu funcție **pur gramaticală** (în limba franceză, *femelle* este un astfel de cuvânt, în numele compus *hirondelle femelle*), prin Aa sufixul în cuvânt, prin aA prefixul, prin A/a infixul, iar prin Aa flexia internă. Pentru savant, sînt 1) limbi izolate acele limbi cuvintele cărora au formula A, A + AI, 2) limbi aglutinate sintetice acele limbi care înglobează structura lexicală redată prin formula Aa, aA A/a, 3) limbi aglutinate analitice cele în care lexicul se încadrează în formulele Aa + AI, aA + AI, 4) limbi flexionare sintetice cele cu structura lexicală de tipul aAa, Aaa, Aa și 5) limbi flexionare analitice cele cu următoarele structuri ale vocabularului: aAa + AI, Aaa + AI.

În această ordine de idei, E. Sapir identifică limbi flexionare analitice, sintetice și polisintetice (sau incorporate), ale căror unități lexicale și gramaticale înregistrează legătură strînsă. Această legătură este mai slabă în limbile izolate (ale căror unități lexicale și gramaticale nu înregistrează o legătură formală, ci doar intonațională), aglutinate, fuzionate și simbolizate.

Clasificarea morfologică cea mai cunoscută astăzi aparține cercetătorilor germani Schlegel și Humboldt. Dumnealor identifică limbi izolate, aglutinate, flexionare și polisintetice.

Sînt considerate limbi **izolate** limbile cu structura cuvântului invariabilă, în sensul că acesta nu înglobează afixe și desinențe, adică numele nu are categorii gramaticale (gen, număr, caz); verbul număr, timp, persoană etc. Aceste limbi mai sînt numite și amorfe (de exemplu, limba chineză). În ele, relațiile dintre cuvinte se exprimă prin contur melodic.

Limbile **aglutinate** înregistrează multe afixe monosemantice⁶⁴ unite și mai durabil cu rădăcina cuvântului⁶⁵. Nominalizăm drept limbi aglutinate limba bantu, limbile turco-tătare, mongole etc.

⁶⁴Dacă este nevoie de a reda încă o semnificație, se mai adaugă un afix la rădăcina cuvântului.

Limbile **flexionare** înregistrează morfeme polisemantice, unite durabil la rădăcina cuvântului. Astfel, în română, morfemul – **a**, în cuvântul **mama**, redă genul, numărul, cazul și determinarea.

Limbile flexionare înglobează deseori și diferite morfeme ce exprimă același sens gramatical. Astfel, în română, numărul plural al numelor este redat atât prin morfemul - **i**, cât și prin morfemul –**e**: *pomi, case, Codri* etc.

Practica lingvistică arată că dacă sensul lexical și cel gramatical sînt redade în limbă de unul și același cuvînt, limba se califică drept **sintetică**: dacă însă sensul gramatical este exprimat de o unitate suplimentară, identificăm o limbă **analitică**.

Clasificarea morfologică a limbilor nici pe departe nu este perfectă. Neajunsurile ei sînt identificate de A. Meillet, I. Fortunatov și E. Sapir. Nominalizăm cîteva dintre ele:

1. clasificarea morfologică, în forma ei tradițională, marginalizează contururile fonetic și sintactic ale limbilor, ceea ce nu condiționează o clasificare calitativă,
2. la baza clasificării morfologice este pus principiul cultural, ceea ce stimulează tangențial o oarecare “discriminare” linguală.

În această ordine de idei, E. Sapir propune cîteva criterii de clasificare a limbilor care, după părerea Dumnealui, ar ține cont atît de contururile fonetic și sintactic ale limbilor, cît și de “egalitatea” linguală a idiomurilor. Astfel, lingvistul identifică mai întîi patru tipuri de sens: 1) lexical de bază, 2) lexical nou (deseori derivativ), 3) gramatical concret și 4) gramatical pur. În conformitate cu aceste tipuri de sens, cercetătorul împarte limbile în 1) simple cu raporturi pur relaționale (cele ce înglobează tipurile 1-4 de sens), 2) complexe cu raporturi pur relaționale (cele ce înglobează tipurile 1, 2 și 4 de sens), 3) simple cu raporturi relaționale mixte și 4) complexe cu raporturi relaționale mixte.

Criteriul 2 ne ajută să identificăm limbile izolate, aglutinate, fuzionate și simbolizate. Criteriul 3 pune în evidență limbile analitice, sintetice și polisintetice.

Clasificarea în baza criteriilor propuse de E. Sapir pare un pic subiectivă. În acest sens, Peirce și Grinberg propun de a completa criteriile enumerate cu cel cantitativ ce ar înlătura, după părerea lor, subiectivismul din clasificarea limbilor.

⁶⁵De aici și termenul “aglutinare”, adică alipire.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

5. 6. Interacțiuni linguale

Prin termenul **interacțiuni linguale**, concepem interferențele dintre limbi ce apar în cadrul funcționării lor, deoarece principiile lingvistice arată că nu există limbi izolate.

Interferențele linguale sînt impulsionate de cauze extralinguale:

1. adoptarea benevolă (în cazul unei limbi mai prestigioase sau mai simple în întrebuințare) sau impusă a unei noi limbi de către comunitatea linguală și utilizarea acesteia paralel cu limba autohtonă (cazul limbii ruse în Moldova),
2. contactul des sau permanent al membrilor diferitor comunități linguale.
3. Aceste interferențe condiționează schimbări atât într-o limbă, cât și în mai multe limbi.
4. Identificăm contact lingual atunci, cînd individul utilizează alternativ limbile. Contactul va fi mai des și mai amplu, dacă limbile întrebuințate înregistrează înrudire.
5. Contactul interlingual se produce și datorită prezenței **substratului**, **superstratului** și **adstratului** în limbă, încetățenite inițial drept împrumuturi.

SURSE BIBLIOGRAFICE PROPUSE SPRE DOCUMENTARE:

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978.
2. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с

**SUBIECTE PROPUSE PENTRU DISCUȚIE LA ORELE
PRACTICE:**

**MODUL I: NOȚIUNI GENERALE DESPRE LIMBAJ.
ESENTA ASPECTELOR LIMBAJULUI**

1. Corelația dintre limbă, vorbire și text.
2. Formele de existență a limbii.
3. Particularitățile naționale și istorice ale limbilor literare.
4. Limba și cultura.
5. Situații linguale.
6. Generarea și receptarea mesajului.

MODUL II: LIMBAJUL DREPT REALITATE A GÎNDIRII

1. Afazia și gândirea.
2. Vorbirea internă și gândirea.
3. Gândirea și bilingvismul.
4. Cuvîntul și noțiunea.

**MODUL III: STRUCTURA ASPECTULUI SEMANTIC AL
SEMNLUI LINGUAL**

1. Sens și semnificație în cuvînt.
2. Cîmpul semantic (sau grupul tematic de cuvinte) și importanța lui în cercetările lingvistice actuale.
3. Hiponimia, hiperonimia, sinonimia și antonimia în limbă.
4. Terminologia și onomastica.
5. Probleme contradictorii de analiză morfematică a cuvîntului.

**MODUL IV: STRUCTURA ASPECTULUI FORMAL AL
SEMNLUI LINGUAL**

1. Formele sonoră și grafică ale semnlui lingual. Noțiunea de semn de gradele doi și trei.
2. Principiul binar în cercetările fonologice.

MODUL V: LIMBA – FENOMEN DINAMIC

1. Schimbări linguale în compartimentele gramatical, lexical și fonologic.
2. Elemente universale în limbi.

**SURSE BIBLIOGRAFICE RECOMANDATE SPRE
DOCUMENTARE ÎN CADRUL SUBIECTELOR DE DISCUȚIE
PROPUSE PENTRU ORELE PRACTICE:**

1. Graur, A. *Tratat de lingvistică generală*. București: Editura Academiei de Științe a R. P. D. ,R., 1978. 426 p.
2. Мечковская Н., Норман Б., Плотников Б., Супрун А. *Общее языкознание*. Минск: Вышэйшая школа, 1983. 346 с.
3. Томсон, А. *Общее языкознание*. Одесса. 1910. 448 с.

ANGELA COȘCIUG

**LINGVISTICĂ
GENERALĂ**

(c u r s d e l e c Ț i i)

Bun de tipar 14.10.2004. Garnitura Times New Roman. Comanda nr. 101. Tiraj 100.
Tipografia Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți. Mun. Bălți, str. Pușkin, 38